

ברוך שאמר

משיחותיו של הרה"ג הרב ברוך רוזנבלום שליט"א

פרשת וארא – הזכרת הטוב – שנת תשס"ו.

פרשת וארא – למה דוקא עשר – שנת תש"פ.

השיעורים זכתבו

לעיילוי נשמת

יצחק קדושי בן מסעודה
יעקב בן סלמן
אהרן יוסף בן משה דוד הכהן
יוסף בן רוזל
אלי סולטן בן אסתר
יעקב בן שמונה
רותי בת זוסיבה
יצחק בן שלמה ואסתר
יצחק בן שאול
וויאן בת דינה
ישראל בן שמונה
דוד בן פרוזה
שרינה בת לאה
טובה בת ר' אהרן
שאול בן מרדכי אריה
יפה שניידל בת יצחק
ריימונד שמונה בת מרים
משה יהושע בן זרון
אסתר בת קמרה
עמנואל בן שפרה
דבורה רבקה בת אברהם
ת.ג.צ.ב.ה

להצלחות

ר' משה בן שוקת זוויה וב"ב
תומר כהן בן גילה וב"ב
יוסף בן טובה
סיון אסנת בת שרה וב"ב
יסמין מעין בת רוזל וב"ב
ימלא ה' כל משאלות לבם לטובה !

המעוניינים לתרום להפצת העלון

השיבועי/רכישת הזיידון לפסח

יוכלו להתקשר:

0504-170-270

לרפואת

ברוריה בת מלכה
נועם בן מיכל
שושנה לוי בת רינה
נועה בת אסתר
אליהו בן שולמית
זוים מיכאל בן שלומית
לוי בן איריס זונה
אביב ישראל בן גילה
יוסף בן רות
גיתאי בן שרון
רוזל בת אסתר
רוזל בת שבה
לאה שרה בת זונה
אריה יהודה בן רוזל
איילה בת נומה
שי בן סינורה
יוסף מרדכי בן תהילה שמונה
אסתר בת מסעודה
אברהם בן סימי
שולמית בת תמר
עליזה בת סוזן
ג'נט בת תמר
אברהם בן שרינה

פרשת וארא – הכרת הטוב – שלות תשס"ו.

שאלת השאלה – מה פירוש 'איש מצרי', והלא משה רבינו היה 'איש עברי'?

אומר המדרש {שמות רבה, פרשה א, אות לב} – ותאמרן איש מצרי הצילנו מיד הרעים, וכי מצרי היה משה, אלא לבושו מצרי, והוא עברי. דבר אחר איש מצרי, משל לאחד שנשכו הערוד והיה רץ לתן רגליו במים, נתנן לנהר וראה תינוק אחד שהוא שוקע במים, ושלח ידו והצילו. אמר לו התינוק אילולי אתה כבר הייתי מת. אמר לו לא אני הצלתך אלא הערוד שנשכני וברחתי הימנו, הוא הצילך. כך אמרו בנות יתרו למשה, יישר כחך שהצלתנו מיד הרועים, אמר להם משה אותו מצרי שהרגתי הוא הציל אתכם, ולכך אמרו לאביהן איש מצרי, כלומר מי גרם לזה שיבוא אצלנו, איש מצרי שהרג.

עוד, אומר המדרש {בראשית רבה, פרשה לו, אות ג} – אמר רבי ברכיה, חביב משה מנח, נח משנקרא (בראשית ו, ט): איש צדיק, נקרא איש אדמה [שבתחילת פרשת נח, קוראת לו התורה: "נח איש צדיק תמים הנה בדורתי", ובסוף הפרשה קוראת לו התורה {ט, כ} "ויחל נח איש האדמה"], אבל משה משנקרא [בתחילה] {שמות ב, יט}: איש מצרי, נקרא [לבסוף] (דברים לג, א): איש האלהים.

שאלת השאלה – מה מונח ב'איש מצרי' שכביכול ממנו התחילה עלייתו של משה רבינו?

בהמשך פרשת שמות, נגלה הקב"ה אל משה בסנה, ומצוה אותו ללכת ולגאול את בני ישראל ממצרים, ומשה חושש ללכת – {ד, י} ויאמר משה אל ה' בי אדני לא איש דברים אנכי גם מתמול גם משלשם גם מאז דברך אל עבדך פי כבד פה וכבד לשון אנכי: {יא} ויאמר ה' אליו מי שם פה לאדם או מי ישום אלם או חרט או פקח או עור הלא אנכי ה': {יב} ועתה לך ואתני אהיה עם פיך והוריתיך אשר תדבר.

אומר הרמב"ן – ולפי זה נראה בעיני שלא רצה להסיר ממנו כובד הפה בעבור שהיה בו ממעשה הנס שספרו רבותינו (בשמו"ר א כו) שאירע לו עם פרעה.

היות והסיבה שמה רבינו היה כבד פה היתה כתוצאה מהנס שנעשה לו בהיותו תינוק בבית פרעה, היות ואם הוא היה לוקח את מטבעות הזהב ולא את הגחלים, היה פרעה הורגו, לכן רצה משה רבינו לזכור בכל יום את הנס שנעשה לו ולכן לא ביקש להתרפאות מכבדות הפה – הכל על מנת להכיר טובה לבורא ית'.

לאחר שמה מקבל את השליחות ועומד לצאת לכיוון מצרים, הוא מקבל רשות מהקב"ה ללכת ליתרו ולבקש את רשותו לעזוב – {ד, יח} וילך משה וישב אל יתרו חתנו ויאמר לו אלקה נא ואשובה אל אחי אשר במצרים ואראה העודם חיים ויאמר יתרו למשה לך לשלום;

אומר המדרש {שמות רבה, פרשה ד, אות ב} – ועתה לכה ואשלחך אל פרעה, אמר לו רבון העולם, איני יכול, מפני שקבלני יתרו ופתח לי ביתו ואני עמו כבן, ומי שהוא פותח פתחו לחברו נפשו חיב לו. וכן אתה מוצא באלהו בשעה שהלך אצל צרפית האלמנה מת בנה, התחיל מתחנן ואומר (מלכים א יז, כ): הגם על האלמנה אשר אני מתגורר עמה הרעות להמית את בנה, וכתוב (מלכים א יז, כב): וישמע ה' בקול אלהו

פרשת השבוע שנקרא בע"ה בשבת זו, פרשת וארא. אי מתוך שש הפרשיות הנקראות בימי השובבי"ם; שש השבתות הראשונות של חומש שמות נקראות בשם שובבי"ם, על שם הפס' {ירמיה ג, כב} שובו בנים שובבים ארפה משובתיכם וגו' – ימים המסוגלים לתשובה, ומעבר לזה, הם קושרות את ששת הפרשיות של חומש שמות אי לשניה: שמות – וארא – בא – בשלח – יתרו – משפטים. כאשר מי שמתבונן בפרשיות, יכול לשים לב לקו אי שעובר כחוט השני בין הפרשיות, והוא הנושא של 'הכרת הטוב' שעליו נדבר היום בשיעור.

בפרשת שמות, עוסקת התורה בירידת בני ישראל למצרים, ולאחר מכן נאמר: {א, ח} ויקם מלך חדש על מצרים אשר לא ידע את יוסף;

אומר המדרש הגדול – אשר לא ידע את יוסף. והלא עד היום הזה מצרים יודעין חסדו של יוסף, אלא שהיה יודע ולא השגיח עליו, וכפה טובתו, ולבסוף כפה טובתו של הקב"ה, שאמר {ה, ב} לא ידעתי את ה' וגם את ישראל לא אשלח. הא למדת, שכפיית הטובה הקשה לכפירה בעיקר. אמר ר' אבון למה הדבר דומה, לאחד שנטל אבן וזרקה באיקונון של דוכוס [פסל של המלך], אמר המלך התיזו את ראשו, עכשיו בשל דוכוס למחר הוא עושה בי [היום הוא עושה את זה לפסל, מחר הוא יעשה את זה לי], כך פרעה הרשע עכשיו לא ידע את יוסף למחר לא ידעתי את ה'. אין לך קשה לעולם מכפוי טובה שהוא גורם שלא תהיה טובה בעולם, לכך הקב"ה מזהיר את ישראל ואומר: "אנכי ה' אלהיך וגו'" {שם כ, ב} הזהרו שלא תכפו טובתי שכפוי טובה אינו יכול לקבל מלכות שמים.

מכאן ואילך, בכל פרשה ופרשה מבין ששת הפרשיות של השובבי"ם, נוכל למצוא נושא אי או שנים שעוסקים בענין כפיות טובה;

אומר המדרש {ויקרא רבה, פרשה א, אות ג} – עשרה שמות נקראו לו למשה: ירד: חבר: יקותיאל: אבי גזור: אבי סוכו: אבי זנוח. רבי יהודה ברבי אלעאי אמר אף טוביה שמו, הדיא הוא דכתיב (שמות ב, ב): ותרא אותו כי טוב הוא, כי טוביה הוא. רבי ישמעאל בר אמי אמר אף שמעיה שמו... שמעיה, ששמע ית תפלתו. בן נתנאל וגו' בן שנתנה לו תורה מיד ליד. הסופר, שהיה סופרן של ישראל. הלוי, שהיה משבטו של לוי. לפני המלך והשרים, לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא ובית דינו. וצדוק, זה אהרן הכהן. ואחיהמלך, שהיה אחיו של מלך. בן אבינתר, שותף הקדוש ברוך הוא על ידו מעשה העגל. רבי תנחומא בשם רבי יהושע בן קרחה אמר אף לוי היה שמו על עקר משפחתו (שמות ד, יד): הלא אהרן אחיך הלוי. ומשה, הרי עשרה, אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה חייך מכל שמות שנקראו לך איני קורא אותך אלא בשם שקראתך בתיה בת פרעה [משום הכרת הטוב על שהצילה אותו] (שמות ב, י): ותקרא שמו משה, ויקרא אל משה.

לאחר שמה הורג את המצרי וטומן אותו בחול, הוא נאלץ לברוח ממצרים; הוא מגיע למדין ומוצא את בנותיו של יתרו על יד הבאר, כאשר הרועים מתנכלים להם – הוא מציל אותם מידם; אומרת התורה: {ב, יח} ותבאנה אל רעואל אביהן ויאמר מדוע מהרתן בא היום: {יט} ותאמרן איש מצרי הצילנו מיד הרעים וגם דלה דלה לנו וישק את הצאן.

וְתִשָּׁב נֶפֶשׁ הַיָּלֵד. וְלֹא עוֹד אֶלָּא שְׁפָל הַפּוֹתַח פְּתָחוֹ לְחִבְרוֹ, חֵיב בְּכַבּוּדוֹ יוֹתֵר מֵאֲבִיו וּמֵאִמּוֹ.

בא הספר **דולה ומשקה**, לגאון ר' **יעקב הורביץ** ראש ישיבת אופקים, ומציב שאלה נפלאה ע"פ דברי המדרש הנ"ל;

שואל ר' יעקב הורביץ – הדברים שתומים ומופלאים, שהרי עם ישראל במצרים היה בסכנת נפשות גשמית ורוחנית, ומדי יום ביומו היו מתים עם רב מיישראל מכובד המלאכה אשר עליהם? ועוד קשה שהרי שהו שם במ"ט שערי טומאה, וכמעט שנכרת שם ישראל מהעולם (אם היו יורדים לשער הנ), וזאת בנוסף לשאר הצרות והייסורים שהיו במצרים. וקיימא לן שפיקוח נפש דוחה את כל התורה כולה חוץ מג' עבירות, ואם כן מה עניינה של השבועה או של כל "הפותח פתחו לחבירו נפשו הוא חייב לו", הרי מדובר בהצלה הגשמית והרוחנית של כלל ישראל?

ואין לומר שמשה ידע שאם הוא לא ילך יהיה מישהו אחר שיגאל את עם ישראל, דאם כן נפל היסוד לחידושם של בעלי המוסר, שהרי פשוט שאם כך הם פני הדברים, משה חייב לקיים את חובתו, והקב"ה כבר יגאל את עם ישראל, ואין מקור לכך שעדיף שתדחה גאולתן של ישראל ובלבד שלא יפגע מישהו שלא כדיון! ועל כורחך מוכרח, שכדאי היה להשהות את גאולת עם ישראל בשביל אותה התחייבות שהייתה למשה רבינו כלפי יתרו! ואיך אפשר להבין סיכון שכזה? הרי אפשר היה שיתרו יסרב להרשות למשה לצאת וכיצד הסכים עמו הקב"ה? וזוהי באמת תמיהה עצומה והדברים צריכים ביאור.

הכרת הטוב נוספת, נוכל למצוא בג' המכות הראשונות שלא נעשו ע"י משה אלא ע"י אהרן – ולמה?

אומר המדרש {שמות רבה, פרשה ט, אות י} – **וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה אָמַר אֶל אֶהֱרֹן, אָמַר רַבִּי תִּנְחֹם לָמָּה לֹא לָקוּ הַמַּיִם עַל יָדִי מִשָּׁה, אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא הַמַּיִם שֶׁשְּׁמֵרוֹךְ פְּשָׁה שְׁלֶכְתָּ לַיָּאֹר אֵינוֹ דִּין שְׁיִלְקוּ עַל יָדְךָ, חֵייד לֹא יִלְקוּ אֶלָּא עַל יָדֵי אֶהֱרֹן.**

נק' נוספת של הכרת הטוב במכת הדם, היתה דוקא כלפי פרעה בעצמו; {שמות ז, כג} **וַיִּפֶן פְּרַעֲה וַיָּבֵא אֶל בֵּיתוֹ וְלֹא שָׁת לְבוֹ גַם לְזֹאת** – לפרעה לא היה אכפת ממכת הדם – ולמה? כי אומרים חז"ל, שהיחיד שלא נפגע מהמכה הזאת היה פרעה;

כותב המדרש הגדול – **ויפן פרעה ויבא אל ביתו ולא שת לבו גם לזאת**. מגיד הכתוב שלא ניזק פרעה במכת דם, מפני מה? מפני שלשה דברים: אחד שמא יחזור למוטב ועוד שהאריך לו הקב"ה שגידל משה בביתו, ועוד כדי שיתגדל בעיני מצרים "כולם חוטפים ורק אני לא חוטף!" ובאחרונה הוא לוקה והוא לא חשב כן, אלא ולא שת לבו גם לזאת.

גם במכת כינים נוכל למצוא את אותו היסוד;

אומר המדרש {שמות רבה, פרשה י, אות ז} – **וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה אָמַר אֶל אֶהֱרֹן נֹטֶה אֶת מִטְּךָ וְהָדָאת עַפְרָא, אָמַר רַבִּי תִּנְחֹם אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמִשָּׁה עֶפְרָא שֶׁהִגֵּן עֲלֶיךָ פְּשָׁה רַגְלָתָא אֶת הַמַּצְרִי אֵינוֹ דִּין שְׁיִלְקָה עַל יָדְךָ, לְפִיכָךְ לָקוּ שְׁלֹשׁ מִפּוֹת אֵלוֹ עַל יָדֵי אֶהֱרֹן.**

¹ **ברוך שאמר**: היות ועם ישראל העשירו ממכת הדם [כפי שמובא בחז"ל] והיות ומן הסתם השקיע פרעה מכספו כדי לגדל את משה בביתו במשך 13 שנה – החזיר לו הקב"ה מתוך הכרת הטוב בכך שלא נפגע ממכת הדם.

לכאורה לא מובן, מה פתאום צריך הכרת הטוב לדומם – וכי הוא מרגיש אם מכים אותו או לא?! – כדי להעמיק את השאלה, נזדקק לדברי הרב **דסלר** בספרו, שאומר שאין מצוה גדולה יותר מאשר מצות קידוש השם;

אומרת הגמרא {מסכת יומא פג, א} – **ארבעה חלוקי כפרה** החלוקות זו מזו, **שהיה רבי ישמעאל דורש**, מהן? **אמר** לו ר' אלעזר בן עזריה: **שלשה** בלבד הן חלוקי הכפרה **ותשובה**, שהיא דרך הכפרה הרביעית, מצטרפת **עם כל אחד ואחד** מהדרכים, ואלו הן: **עבר על מצות עשה, ושב בתשובה, אינו זה משם עד שמוחלין לו** [מן השמים], **שנאמר** {ירמיה ג-כב} **שובו בנים שובבים** ארפה משובתכם – תשובו אלי (כלומר, עשו תשובה) בנים מתמרדים – ומיד – ארפא את חטאיכם כלפי; הרי שיש עבירות שתשובה לבדה מכפרת עליהן. **עבר על מצות לא תעשה**; כגון אכילת תולעת, גילוח בתער וכד' **ועשה תשובה, תשובה תולה** מעכבת את הפורענות מלבא אליו, **ויוה"כ מכפר** על עבירתו, **שנאמר** {ויקרא טז-ל} **כי ביום הזה יכפר עליכם** לטהר אתכם **מכל חטאתיכם**; הרי שיש עבירות שצריכות יום הכיפורים כדי להתכפר. **עבר על כריתות ומיתות בית דין מצוות שחייבים עליהן כרת או מיתת בית דין, ועשה תשובה, תשובה ויוה"כ תולין** מעכבים את מלוא הפורענות מלבא עליו, **ויסורין ממרקין** מנקים את החטא, **שנאמר** {תהילים פט-לג} **ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם** ואעניש אותם בשבט מוסר על פשעם, ובחליים רעים על עוונם; הרי שיש עבירות שצריכות יסורים כדי להתכפר. **אבל מי שיש עוון חילול השם בידו, דהיינו שחטא באופן שגם גורם לאחרים לחטוא, אין לו כח בתשובה לתלות אין כח לא בתשובה לעכב את הפורענות מלבוא עליו, ולא ביוה"כ לכפר ולא ביסורין למרק לנקות, אלא כולן ביחד תולין**, מעכבים את מלוא הפורענות מלבא עליו, **ומיתה ממרקת, שנאמר** {ישעיה כב-יד} **ונגלה באזני ה' צבאות אם יכופר העון הזה**.

משמע מכאן, שאם חילול השם זו העבירה החמורה ביותר, ממילא קידוש השם זו המצוה החשובה ביותר.

מצות קידוש השם נוכל למצוא גם אצל הדומם – בחלום הסולם של יעקב אבינו, כאשר רבו ביניהם האבנים על מי יניח יעקב אבינו את ראשו; דוגמא נוספת נוכל למצוא אצל אליהו הנביא בהר הכרמל, כאשר א' הפרים לא היה מוכן ללכת להיות מוקרב לעבודה זרה, עד שהבטיחו אליהו שיתקדש שם שמים על ידו ורק אז הוא היה מוכן ללכת.

שואל הרב דסלר, לכאורה, משה רבינו היה צריך להכיר טובה לדומם – הוא זה שהציל אותו ממימי היאור. אבל אין לך דבר חשוב ונעלה יותר מקידוש השם; אין קידוש השם גדול יותר, מזה שילך משה רבינו ויכה את היאור ובכך יתקדש שמו של הקב"ה – אז למה הוא בכל זאת הוא לא הכה את היאור?

מהדברים האלה, נוכל לעבור לפרשת בא:

בסוף פרשת בא [שובבי"ם], מצוה אותנו על מצות פטר חמור; אומרת התורה: {יג, יג} **וְכַל פֶּטֶר חֲמֹר תִּפְדֶּה בְּשָׂה וְאִם לֹא תִפְדֶּה וְעַרְפָּתוֹ וְכַל בְּכוֹר אָדָם בְּבָנֶיךָ תִּפְדֶּה**.

נשאלת השאלה – ולמה דוקא החמור זכה לזה ולא בהמה אחרת?

אומר רש"י – **פטר חמר**. ולא פטר שאר בהמה טמאה, וגזרת הכתוב היא לפי שנמשלו בכורי מצרים לחמורים. ועוד, שסיעו את ישראל ביציאתן ממצרים, שאין לך אחד מיישראל שלא נטל הרבה חמורים טעונים מכספם ומזהבם של מצרים.

ברוך שאמר
משיחותיו של הרה"ג הרב ברוך רוזנבלום שליט"א

שאלת השאלה – מה פתאום הגיע עכשיו עמלק!?

אומרים חז"ל [תנחומא, בשלח, אות כ"ד] – **יבוא עמלק כפוי טובה ויפרע מעם כפוי טובה** [היינו ישראל].

אומר רש"י – **ויבא עמלק וגו'**. סמך פרשה זו למקרא זה, לומר תמיד אני בנייכם ומזמן לכל צרכיכם, ואתם אומרים (פסוק ז) היש ה' בקרבנו אם אין, חייכם שהכלב בא ונושך אתכם ואתם צועקים אלי ותדעון היכן אני. משל לאדם שהרכיב בנו על כתפו ויצא לדרך, היה אותו הברך רואה חפץ ואומר, אבא טול חפץ זה ותן לי, והוא נותן לו, וכן שניה וכן שלישית, פגעו באדם אחד, אמר לו אותו הברך ראית את אבא. אמר לו אביו אינך יודע היכן אני, השליכו מעליו ובא הכלב ונשכו.

כך הקב"ה, הוציא את ישראל ממצרים, נתן להם את המן, את ענני הכבוד ואת בארה של מרים – לא החסיר מהם כלום, ובכל זאת שאלו [ז, יז] **הַיֵּשׁ ה' בְּקִרְבָּנוּ אִם אֵין?**! – לכן מיד הגיע עמלק!

בפרשת יתרו [שובבי"ם], מגיע יתרו למדבר; אומרת התורה: [יח, ז] **וַיֵּצֵא מֹשֶׁה לְקִרְיַת חֵתוֹ וַיִּשְׁתַּחֲוּ וַיִּשְׁקוּ לוֹ וַיִּשְׁאַלְוּ אִישׁ לְרֵעֵהוּ לְשָׁלוֹם וַיָּבֹאוּ הָאֵהָלָה**;

אומרים חז"ל [שמות רבה, פרשה כז, אות ב] – **וַיֵּצֵא מֹשֶׁה לְקִרְיַת חֵתוֹ. אָמְרוּ, יֵצֵא מֹשֶׁה יָצָא אֵהָרָן נָדָב וְאֶבְיָהוּא, וְשִׁבְעִים מִזְקֵנֵי יִשְׂרָאֵל. וַיֵּשׂ אֹמְרִים, אַף אֵרוֹן יָצָא עִמָּהֶם, לְכָד נֶאֱמַר: כְּבֹד חֲכָמִים יִנְחָלוּ.**

אומר הספורנו – **ויצא משה**. לא חדל בשביל מעלתו לקדם פני מי ששלם לו טובה בעת צר לו, כענין ואת מאמר מרדכי אסתר עושה כו', וכענין יוסף עם אחיו במלכו. וההיפך ולא זכר שר המשקים את יוסף.

כותב ספר החינוך [מצוה ל"ג – מצות כיבוד אב ואם] – **מִשְׁרָשֵׁי** מצוה זו, שראוי לו לאדם שיכיר ויגמל חסד למי שעשה עמו טובה, ולא יהיה נבל ומתנכר וכפוי טובה שזו מדה רעה ומאוסה בתכלית לפני אלקים ואנשים. ושיתן אל לבו כי האב והאם הם סבת היותו בעולם, ועל כן באמת ראוי לו לעשות להם כל כבוד וכל תועלת שיוכל, כי הם הביאוהו לעולם, גם יגעו בו כמה יגיעות בקטנתו, וכשיקבע זאת המדה בנפשו יעלה ממנה להכיר טובת האל ברוך הוא שהוא סבתו וסבת כל אבותיו עד אדם הראשון, ושהוציאו לאויר העולם וספק צרכו כל ימיו והעמידו על מתכנתו ושלמות אבריו, ונתן בו נפש יודעת ומשכלת, שאלולי הנפש שחננו האל, יהיה כסוס כפרד אין הבין, ויעריך במחשבתו כמה וכמה ראוי להיזהר בעבודתו ברוך הוא.

בפרשת משפטים [שובבי"ם], נאמר [שמות כב, ל] **וְאִנְשֵׁי קִדְשׁ תִּהְיוּ לַיהוָה לִי וְכִשְׁרֵי בְשֻׁדָּה טֹרְפָה לֹא תֹאכְלוּ לְפָנָי תִּשְׁלַכְנוּ אֹתוֹ** – ולמה דוקא לכלבים?

אומר רש"י – **לכלב תשלכון אתו**. אף הגוי ככלב, או אינו אלא כלב כמשמעו, תלמוד לומר בנבלה (דב' יד כא) או מכר לנכרי, קל וחמר לטרפה שמתרת בכל הנאות. אם כן מה תלמוד לומר לכלב, למדך הכתוב שאין הקדוש ברוך הוא מקפח שכר כל בריה, שנאמר (שמות יא ז) ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו, אמר הקדוש ברוך הוא תנו לו שכרו.

אומר המדרש [שמות רבה, פרשה לא, אות ט] – **למה לפלב, אמר הקדוש ברוך הוא חֲבִיבִים אַתֶּם לְכָלְבִּים, שְׁבִשְׁעָה שְׁהִרְגִיתִי**

א"כ היות והחמורים סייעו לבני ישראל לצאת ממצרים, אנחנו מכירים להם טובה.

בפרשת בשלח [שובבי"ם], מופיע פעמיים נוספות ענין הכרת הטובה;

הפעם הא' – בירידת המן; משה מצוה את בני ישראל לצאת וללקוט את מנת המן שיורדת להם בכל בוקר. אבל הוא מציין בפניהם שביום השישי תרד מנה כפולה גם עבור שבת, כי בשבת לא ירד מן; אומרת התורה: [טז, כג] **וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם הוּא אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' שִׁבְתוֹן שֶׁבֶת קִדְשׁ לַה' מִחַר אֶת אֲשֶׁר תֹּאמְרוּ אִפּוּ וְאֵת אֲשֶׁר תִּבְשְׁלוּ בִשְׁלוּ וְאֵת כָּל הָעֵדָף הַנִּיחֹו לָכֶם לְמִשְׁמַרְתִּי עַד הַבֶּקֶר**: [כד] **וַיִּנְיַחוּ אֹתוֹ עַד הַבֶּקֶר פֶּאֶשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה וְלֹא הִבְאִישׁ וְרַמָּה לֹא הִיְתָה בּוֹ**: [כה] **וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲכָלְהוּ הַיּוֹם כִּי שֶׁבֶת הַיּוֹם לַה' הַיּוֹם לֹא תִמְצָאֵהוּ בְשֻׁדָּה**: [כו] **שֵׁשֶׁת יָמִים תִּלְקְטְהוּ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שֶׁבֶת לֹא יִהְיֶה בּוֹ**: [כז] **וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יָצְאוּ מִן הָעֵם לִלְקֹט וְלֹא מִצָּאוּ.**

מי אלה אותם ש' – **"יָצְאוּ מִן הָעֵם"?**

אומרים חז"ל [שמות רבה, פרשה כה, אות י] – **וַיִּוְתְרוּ אֲנָשִׁים מִמֶּנּוּ, אֵלוּ מַחְסְרֵי אִמְנָה שֶׁהָיוּ בָהֶם, וּמִי הֵם, אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לֵקִישׁ אֵלוּ דִתָּן וְאַבִּירָם ...**

מובא בספר באר התורה – **וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יָצְאוּ מִן הָעֵם לִלְקֹט וְלֹא מִצָּאוּ**. דתן ואבירם יצאו לביל שבת ופזרו מן בשדה. למחרת בבוקר הודיעו לישראל כי מצאו מן בשדה בכדי שיחשבו את משה לשקרן. ועד שהגיעו למקום באו צפרים ואכלו המן, ודתן ואבירם התבדו. ולכן נוהגים ליתן בשבת בשלח – שירה, לעופות מזון – שכר על מה שעשו לדתן ואבירם (הרה"ק ר"מ מפרמישל, ועי' במג"א או"ח סי' שכ"ד ס"ג ז).

כותב ספר טעמי המנהגים [אות צ"ז – צ"ח] – **טעם למנהג** ישראל שנוהגים לזרוק בשבת שירה מזוונות לצפורים ועופות, ע"ד הפסוק למען יראו את הלחם כו'. היינו למען ידעו ויראו הדורות איך אשר בוטחים בישועתו יתברך בלב שלם הוא ממציא מזון להם כאשר המציא לישראל במדבר. ונדוע מאחז"ל שישראל נמשלו לצפור. ועתה בעוונתו חרב ביהמ"ק ונגנזה צלוחית המן. לכך נהגו שבשבת שירה אשר שם נאמר פי המן זורקים מזוונות לצפורים להורות אם ישראל הנמשלים לצפור יפנו את עצמם מעסקיהם ויעסקו בתורה ומצות אז ימציא השי"ת להם מזוונות בלי עמל ויגיעה וירד להם המן מלמעלה כאשר הצפורים מוציאים מזוונותיהם נורקים למעלה למעלה על גגותיהם (אור פני משה להגאון הקדוש בעל חת"ס זצוק"ל).

עוד טעם. לפי שדתן ואבירם פזרו מן המן שבידיהם על פני המדבר לביל שבת בכדי להכחיש דברי משה רבינו ע"ה במאמרו "שבת לא יהיה בו", ואמרו אל העם צאו וראו שנמצא מן על פני השדה, ויצאו מן העם ללקוט ולא מצאו מפני שהצפורים היו אוכלים מקודם שבאו. וז"ש "ולא מצאו" כי קשה דהיה לו לכתוב "ולא היה" רק רוצה לומר "לא מצאו" מה שהניחו. כי לשון מציאה נופל על דבר שהיה לו ונאבד ממנו. ע"כ בשבת שירה שקורין פרשת המן נותנין לפניהם מזוונות בשכרן.

עכ"ד.

הכרת הטוב נוספת, מופיע פעם נוספת בסוף פרשת בשלח: [יז, ח] **וַיָּבֹא עַמְלֵק וַיִּלָּחֶם עִם יִשְׂרָאֵל בְּרִפְיָדָם**;

ברוך שאמר
משיחותיו של הרה"ג הרב ברוך רוזנבלום שליט"א

תרי לבנו הגדול נתן פרוסה אחת של לחם, ולבנו הקטן נתן שתי פרוסות. **אמר לה לדביתהו** (לאשתו) בלחש: **ידענא דרבנן משום מיטרא קא אתו** יודע אני שלבקש ממני להתפלל בשביל גשם באו החכמים, **ניסק לאיגרא וניבעי רחמי** נעלה לגג ונתפלל שם לרחמי שמים; **אפשר דמרצי הקדוש ברוך הוא וייתי מיטרא** אפשר שיתרצה ה' לקבל את תפלותינו ויבואו גשמים **ולא נחזיק טיבותא לנפשי** ולא נצטרך להחזיק טובה לעצמנו על הבאת הגשם. **סקו לאיגרא** עלו אבא חלקיה ואשתו לגג ... **כי נחית** כשירד מן העליה, **אמר להו** אבא חלקיה לזוג החכמים: **אמאי אתו רבנן** מדוע באו החכמים? **אמרו ליה** החכמים: **שדרי לן רבנן לגבי דמר למיבעי רחמי אמיתרא** שלחו אותנו החכמים אל הרב [כלומר אלך] לבקש ממך שתתפלל על הגשם. **אמר להו** אבא חלקיה: **ברוך המקום שלא הצריך אתכם להזדקק לאבא חלקיה**; החכמים בקשו שיסביר את הנהגותיו המוזרות: **אמרו ליה** החכמים לאבא חלקיה: **ידעינן דמיטרא מחמת מר הוא דאתא** אנו יודעים שהגשם בא מחמת תפילת הרב, כלומר: מכירים אנו בגדולתך ואין אנו מהרהרים אחרך, **אלא לימא לן מר** אלא שבכל זאת אנו מבקשים שיסביר לנו הרב, **הני מילי דתמיהא לן** את פשר הדברים האלה הנראים לנו תמוהים. שאלו החכמים את אבא חלקיה: **מאי טעמא כי יהיבנא למר שלמא לא אסבר לן מר אפיה** מה הטעם שכאשר נתנו שלום להרב, לא הסביר לנו הרב את פניו? **אמר להו** אבא חלקיה: **שכיר יום הואי** (הייתי), **ואמינא** (ואמרת) **לא אפיגר היות ומשלמים לי שכר עבור יום שלם של עבודה, לא אתבטל ממלאכתי אפילו לרגע כדי לקבל אתכם בסבר פנים יפות ...**

פוסק השולחן ערוך {אוי"ח סי' קצ"א} – **פועלים העושים מלאכה אצל בעל הבית, מקצרין בברכת המזון, מדי שלא לבטל מלאכת בעל הבית; כיצד, ברכה ראשונה בתקנה, ושניה פותח בברכת הארץ וכולל בה בונה ירושלים וחותם בברכת הארץ ...**

כותב המשנה ברורה {שם} – ובפועלים משום בטול מלאכה תקנו שרק הזן יברך בפני עצמה, אבל ברכת הארץ ובנין ירושלים כיון שדומות זו לזו יכללם בברכה אחת: **ואין אומרים ברכת הטוב והמטיב כלל**. שזו אינה כי אם מדרבנן בעלמא ועקרוה אצל פועלים בין שמברכין בעצמן בין ששומעין מפי אחר המזמן ומברך ברכת המזון כתיקונה, הרי הן עומדין למלאכתן כשחותם ברכת ירושלים ...

ממשיך השולחן ערוך {שם ס"ב} – **והאדנא לעולם מברכים כל ארבע ברכות, שאין דרך בני אדם עכשו להקפיד בקדו ומסתמא אדעתא דהכי שוקרים פועלים שיברכו כל ארבע ברכות בתקנם**.

בא האלשיך הקדוש בפרשת כי תבוא, ושואל שאלה נפלאה;

אומרת המשנה {מסכת ביכורים פ"ג מ"ב} – **כיצד מעלין את הבפורים** לירושלים, לבית המקדש? **כל העירות שפמעמד מתפנסות לעיר של מעמד** ענין המעמד מבואר במסכת תענית [ד, ב]: **בפרשת קרבן התמיד נאמר** (במדבר כח, ב): **"צו את בני ישראל ואמרת אליהם, את קרבני לחמי לאשי...תשמרו להקריב לי במועדו"** – ומכאן שכל ישראל מצווים על הקרבת קרבן התמיד בכל יום. אבל היאך קרבנו של אדם קרב והוא אינו עומד על גביו? כלומר שמצוה על כל מי שמביא קרבן לעמוד בעזרה בשעת הקרבת קרבנו, אבל בקרבן ציבור, כקרבן התמיד או קרבן מוסף, הרי א"א שיהיו כל ישראל עומדים בעזרה בשעת הקרבתו? לפיכך תיקנו נביאים ראשונים (שמואל ודוד), שיהיו כל ישראל מחולקים לעשרים וארבעה מעמדות (היינו לעשרים וארבעה איזורים), כשם שחילקו את הכהנים לעשרים וארבעה משמרות כהונה, ואת הלויים לעשרים וארבעה משמרות לווייה. כל מעמד ומעמד היה אחד הלויים למונה עליו, והקרא "ראש המעמד", והעיר שישב בה ראש המעמד היתה העיר הראשית של כל עירות המעמד. כל שבוע היה מעמד אחר שולח מתוכו אנשים

בכורי מצרים והיו המצריים יושבין כל הלילה וקוברין מתייהם והקלבים נובחין להם ולישראל אין נובחין, שנאמר (שמות יא, ז): ולכל בני ישראל לא יחרץ קלב לשנו, לפיכך אתם חיבים לקלבים, שנאמר: לקלב תשלקון אתו ...

נמצאנו למדים, שלכל ששת הפרשיות שקוראים בתקופת **השובבי"ם**, ישנו 'חוט שני אחד' שעוסקות בהכרת הטוב מצד ישראל, ולעומת זאת פרעה, שהיה כפוי טובה.

נשאלת השאלה – מה מונח בכל הנושא הזה של 'הכרת טובה'?

בא הרמב"ן בסוף פרשת בא, וכותב את א' מיסודות האמונה הגדולים ביותר – לשם מה ברא הקב"ה את כל הבריאה?

כותב הרמב"ן – **וכוונת כל המצות שנאמין באלהינו ונודה אליו שהוא בראנו, והיא כוונת היצירה, שאין לנו טעם אחר ביצירה הראשונה, ואין אל עליון חפץ בתחוננים מלבד שידע האדם ויודה לאלהיו שבראו, וכוונת רוממות הקול בתפלות וכוונת בתי הכנסיות וזכות תפלת הרבים, זהו שיהיה לבני אדם מקום יתקבצו ויודו לאל שבראם והמציאם ויפרסמו זה ויאמרו לפניו בריותיך אנחנו ...**

פירוש הדבר, אומר לנו הרמב"ן, כל מטרת הבריאה עם כל הנבראים – הכל במטרה שיבוא האדם ויודה לקב"ה על כך שבראו!

לפני קריאת שמע של שחרית, אנו אומרים בכל יום: **"לפיכך אנחנו חיבים להודות לך, ולשבחך ולפארך ולרוממך, ולתן שיר שבח והודאה לשמך הגדול בכל יום תמיד. אשרינו, מה טוב חלקינו, ומה נעים גורלנו, ומה יפה מאוד ירושתנו, אשרינו שאנחנו משפיעים ומעריבים בבתי פנסיות ובבתי מדרשות ומיחדים שמך בכל יום תמיד אומרים פעמיים באהבה: שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד"** – הכל כדי להודות ולהכיר שאנו בריותיו של הקב"ה!

רבותינו הקפידו מאד על יחסו של הזולת, ולא רק בזה, אלא גם ביחסי עובד – מעביד; אדם שעובד אצל מישהו, אסור לא להקל ראש בזמן העבודה;

מספרת הגמרא {מסכת תענית כג, א – ב} – **אבא חלקיה, בר בריה דחוני המעגל הוה נכדו של חוני המעגל, וכי מצטריך עלמא למיטרא וכאשר היה זקוק העולם לגשם, הוה משדרי רבנן לגביה היו שולחים החכמים את בקשתם אליו ובעי רחמי ואתי מיטרא והיה מתפלל לרחמי שמים, והיו באים גשמים. זימנא חדא פעם אחת, איצטריך עלמא למיטרא היה העולם זקוק לגשם, שדור רבנן זוגא דרבנן לגביה שלחו החכמים זוג חכמים אליו לומר לו למבעי רחמי דניתי מיטרא לבקש רחמי שמים שיבואו הגשמים אזול לביתיה ולא אשכחוהו הלכו לביתו אך לא מצאו אותו שם. אזול בדברא הלכו לשדה לחפש אותו, ואשכחוהו דהוה קא רפיק ומצאוהו שהיה עודר בשדה. יהבו ליה שלמא נתנו לו 'שלוש' ולא אסבר להו אפיה ולא הסביר להם פנים (לא ענה להם). בפנינא לפנות ערב כשסיים את עבודתו, כי הוה מנקט ציבי כשליקט עצים לקחת איתו הביתה, דרא ציבי ומרא בחד כתפא וגלימא בחד כתפא נשא את העצים ואת המעדר שלו על כתף אחת, ואת גלימתו נשא על הכתף השניה ... כי מטא עייל איהו, והדר עייל רבנן נכנסה אשתו דביתהו ברישא, והדר עייל איהו, והדר עייל רבנן נכנסה אשתו ראשונה, ואח"כ נכנס הוא – אבא חלקיה, ואח"כ הרשה לזוג החכמים להיכנס. יתיב וכריך ריפתא ישב ואכל לחם, ולא אמר להו לרבנן: "תו כרוכו" ולא אמר לחכמים "בואו ואכלו עמי". פלג ריפתא לינוקי הוא חילק לחם לבניו: לקשישא חדא ולזוטרא**

משיחותיו של הרה"ג הרב ברוך רוזנבלום שליט"א

אומר האלשיך הקדוש – כי הלא כל העולם אשר ברא בעבור האדם לא היה כי אם למען יחזיק לו טובה ויהללנו ולא יהיה כפוי טובה, ובוה תלוי כל קיום התורה. והוראה עיקרית אל היות זאת כוונתו יתברך, הלא גלה ופירש במשנה זו ובמצוה זו, שאם לא כן למה חרד על שוה פרוטה את כל החרדה והכבוד. ובגלל הדבר הזה הטיבו אשר דברו ז"ל שבשביל מצות בכורים נברא העולם, כי הוא על שנחזיק לו טובה על המחיה ועל הכלכלה, וההקש בכל יתר דברים, כי זו בנין אב על כולם וגם כוללת הכל, כי על ידי ארץ ושמים ומזלות וחמה ולבנה נעשים ומתבשלים הפירות וזה כל העולם...

אמנם הנה כתבנו כי עיקר כונתו יתברך להרחיקנו ממדת כפוי טובה ולהביאנו אל גדר החזיק טובה כראוי, כי הוא גדר גדול ועיקר גדול בכל ענייני ועיקרי הדת, כי בו תלוי כל עבודת אלהים להכיר כי הנשמה לו יתברך והגוף פעלו וכולנו עבדים לו יתברך ...

עכ"ד בקצרה.

אם אלה פני הדברים, נוכל להתקדם לשלב נוסף:

כותב המאור שבתורה {מאמרי פורים – החינוך להכרת הטוב} – **אורח** הבא אל המדבר ומצא הכל מוכן ומזומן לו, חייב להכיר טובה לזה שהכין עבורו – זוהי עובדה וגם משל וציון דרך, כיצד על האדם להכיר את בוראו אחרי שמוצא עולם ומלואו, עליו לחשוב מחשבות מי ברא והכין הכל, וכי בחינם יתנו לו בלי שום תמורה, אברהם היה מקבל את העוברים ואת השבים, משהיו אוכלים ושותים – אמר להם: "ברכו", אמרו לו: "ימה נאמר?", אמר להם: "אמרו ברוך א-ל עליון שאכלנו משלו", אם מקבל עליו וברוך, הוה אכיל ושתית ואזיל. ואי לא הוה מקבל עליה וברוך, הוה א"ל: "הב מה דעלך", ואמר "מה אית לך עליי" (פירוש, האורח היה אומר כמה אני חייב לך), הוה א"ל (אברהם): חד קסיט דחמר ביה פולרין וחד ליטרא דקופר ביה פולרין, וחד עיגול דריפתא ביה פולרין מאן יהיב לך חמרא במדברא. מאן יהיב לך קופר במדברא, מאן יהיב לך עיגולא במדברא (פירוש מי נתן לך מעולם במדבר בשר לחם ויין) משהיה רואה האורח הצרה ההיא שהוא מיצר לו, היה מברך והיה אומר "ברוך אל עולם שאכלנו משלו" {בראשית רבה פרשת מט' ... וראוי להבין, הלא לא היה פיו ולבו של המברך שוים, ומיה התועלת בדרך זו, וכי בצורה זו כשיבטא שם שמים בשפתיו, יתפרסם שם שמים בעולם, הלא כל מה שהיה אומר היה "שלא ברצונו" – רק כדי לא לשלם הכסף.

אמנם יתכן שאברהם אבינו המחיש בזה לאורחנו את היסוד של הכרת הטובה, להתבונן שבחינם לא משיגים שום דבר, הבריאה היא המדבר. שהקב"ה הכין בה כל טוב, וחייבים להיות מכיר טובתו, וכל הכופר בטובתו של חבירו מוכן לכפור בטובתו של הקב"ה.

בא הרב דסלר ומביא דברי גמרא;

אומרים חז"ל בגמרא {מסכת ב"ק צב, ב} – **בירא דשתית מיניה מיא פור ששתית מןנו מים** – **אל תשדי ביה קלא** אל תזרק בו אָבָן.

כותב **הרב דסלר** {מכתב מאליהו, ח"ג עמ' צ"ט} – חוייבנו בהכרת הטוב אפילו לדומם, אף על פי שאינו טורח עבורנו, ובודאי לא תתכן בו כוונה להטיב. חז"ל למדונו בזה שחיוב הכרת הטוב אינו מותנה בכוונותיו וטרחותיו של הנותן כלל, אלא שחובה היא על המקבל משום שקבל ותו לא. בעל מעלת החסד, שכל כולו חדור בשאיפה לתת ולהעניק לזולת מכל אשר

"כשרים ויראי חטא", שיעמדו בעזרה כשליחי כל ישראל בשעת הקרבת קרבנות הציבור, ואלו נקראים "אנשי מעמד", ושאר האנשים של אותו מעמד, שלא עלו לירושלים, היו מתענים במשך אותו שבוע, חוץ מיום ראשון ושישי, והיו מתכנסים כל יום בבתי כנסיות ומרבים בתפילה, שיתקבלו קרבנות ישראל ברצון. כן היו קוראים יום יום בתורה במעשה בראשית – להודיע על הקשר שבין העבודה במקדש וקיום העולם, כמו שאמרו: "אלמלא מעמדות לא נתקיימו שמים וארץ", שכל זמן שעבודת בית המקדש קיימת, העולם מתברך על יושביו וגשמים יורדים בזמנם. משנתנו באה ללמד, שכשהגיע זמן הבאת הביכורים לא היה כל אחד ואחד מביא ביכורים בפני עצמו, אלא היו מתכנסים מעמדות מעמדות, כדי להעלות את הביכורים ברוב עם. בהמון חוגג, בתהלוכה רבת פאר, בשירה ובזמרה. וזהו ששנינו כאן: 'כל העירות שבמעמד מתכנסות לעיר של מעמד' – לעיר הראשית של עירות המעמד, מקום מגורו של ראש המעמד, **וְלִנְיֵן בְּרַחֲבָה שֶׁל עִיר** ברחבת העיר, **וְלֹא הָיוּ נִכְנְסִין לְבָתַיִם** שלא ייטמאו בטומאת מת המטמא באוהל. **וְלִמְשָׁכִים** ובהשכמה, בבוקר השכם, **הָיָה הַמָּמְנָה** ראש המעמד **אוֹמֵר (יְרִמְיָהוּ לֹא), קוּמוּ וְנַעֲלָה צִיּוֹן אֶל בַּיִת ה' אֱלֹהֵינוּ** וכך היו עולים בסך לירושלים עם טנאי ביכוריהם, לקיים מה שכתוב {משלי יד, כח}: "ברב עם הדרת מלך".

{ **שם מ"ג** } : **הַקְּרוֹבִים** לירושלים, **מִבְּיָאִים הַתְּאַנִּים וְהַעֲנִבִים** כשהם לחים ויפים, שהואיל והדרך קרובה אין חוששים שמא יתקלקלו, **וְהַחֹקִים** מירושלים, **מִבְּיָאִים גְּרוּגְרוֹת וְצַמְמִיקִים** תאנים וענבים יבשים, שאלו מתקיימים יותר ומשתמרים אף בדרך רחוקה, **וְהַשׁוֹר הוֹלֵךְ לַפְּנִיָּהם** בירושלמי יש מי שאומר, שהשור היה מיועד לקרבן שלמים כמו ששנינו (לעיל ב, ד) שהביכורים טעונים קרבן, **וְקָרְנֵי מִצְפוֹת זָהָב** לשם הידור, **וְעִטְרוֹת שֶׁל עֲלֵי זֵית בְּרֹאשׁוֹ** של השור, לסמל הביכורים הבאים משבעת המינים שנשתבחה בהם ארץ ישראל, ולפי שאין באילנות של שבעת המינים אילן נאה כמו הזית, היו עושים את העטרה מעלי הזית בלבד (רמב"ם). יש מפרשים, לפי שהוא האילן הסמוך לתיבת "ארץ" בפסוק {דברים ח, ח} אֶרֶץ חָטָה וְשָׁעָרָה וְנֶפֶן וְתֵאֵנָה וְרַמּוֹן אֶרֶץ זֵית שֶׁמֶן וְדָבָשׁ. ויש מבארים הטעם, שהזית הוא סמל הכהונה והמלכות. **הַחֲלִיל מִכָּה לַפְּנִיָּהם** כלומר שבראש השיירה היה הולך בעל החליל המקיש באצבעותיו על חלילו, ומשמיע קולו למרחוק, **עַד שֶׁמְגִיעֵים קְרוֹב לִירוּשָׁלַיִם** בירושלמי מובא, שהיו הולכים בכל הדרך וקוראים: "שמחתי באומרים לי בית ה' נלך" {תהילים קכ"ב, א}. וכשהגיעו לירושלים היו אומרים: "עומדות היו רגלנו בשעריך ירושלים" {שם שם, ב}. **הַגֵּיעוּ קְרוֹב לִירוּשָׁלַיִם, שֶׁלְּחוּ לַפְּנִיָּהם** שליחים, להודיע לאנשי ירושלים על בואם, **וְעִטְרוּ אֶת בְּכוֹרֵיהֶם** הניחו את הפירות היפים והמשובחים למעלה לשם עיטור ונוי. **הַפְּחוֹת** סגני הכהונה, **הַסַּגְנִים** סגני הלווייה, **וְהַגְּזָבִירִים** הממונים על אוצר המקדש, **יוֹצְאִים לְקִרְאָתָם** יש מפרשים שהכוונה לחשובי ירושלים. **לְפִי כְבוֹד הַנִּכְנְסִים הָיוּ יוֹצְאִים** לקראתם. בירושלמי שואלים: וכי יש קטן וגדול בישראל? והלא כל ישראל בני מלכים הם? אלא – מפרשים שם – כוונת המשנה היא, שאם היו הנכנסים מרובים, רבים יצאו לקראתם. ואם מעטים היו, יצאו לקראתם מעטים. **וְכָל בְּעָלֵי אֲמִנוֹת שְׁבִירוּשָׁלַיִם עוֹמְדִים לַפְּנִיָּהם** אעפ"י שאין בעלי אומניות חייבים להפסיק מלאכתם ולעמוד מפני תלמידי חכמים, מכל מקום עומדים הם מפני מביאי ביכורים, כשהם עוברים לפניהם, שחביבה מצוה בשעתה, **וְשׂוֹאֲלִין בְּשְׁלוֹמָם: אַחֲיוּ אֲנָשֵׁי הַמְּקוֹם פְּלוֹנֵי, בְּאַתֶּם לְשָׁלוֹם** – כלומר "בואכם לשלום".

נשאלת השאלה – בברכת המזון, תיקנו לנו רבותינו לצמצם בברכה משום מלאכת בעל הבית; אבא חלקיה לא אמר שלום לחכמים משום שהיה שכיר יום וחשש לגזול את בעל הבית. אבל כאן פתאום מגיעים כל בעלי אומניות – עוזבים את מלאכתם, והכל כדי לומר 'שלום' למביאי הביכורים – איך יתכן דבר כזה?!

ברוך שאמר
משיחותיו של הרה"ג הרב ברוך רוזנבלום שליט"א

ולכן כאשר מסכים משה לציוויו של הקב"ה ללכת ולגאול את ישראל, הוא הולך תחילה ליתרו לבקש את רשותו ללכת – ולמה? כי אם משה הולך לגאול את עם ישראל ממצרים, מידינו של כפוי טובה, לא יתכן שהוא עצמו יהיה כפוי טובה, ולכן הלך וביקש את רשותו.

כאשר חז"ל מחפשים את המקור לגדלותו של משה רבינו – כיצד הפך להיות 'איש האלקים', הם מוצאים את נק' ההתחלה ב'איש מצרי' – זה היה הבסיס של כל יסוד הכרת הטוב; אמר הקב"ה: "אדם שלא מכיר טובה לעצמו – הוא עתיד להיות 'איש אלקים'!"

הבאנו, שג' המכות הראשונות לא יצאו לפועל ע"י משה אלא ע"י אהרן – ושאלנו, וכי החי והדומם מרגישים? מה שייך עבורם הכרת הטוב?

אומר הספר זולה ומשקה – והלא דבר תימה הוא, מה עניינה של הכרת הטוב כלפי חי? וכל שכן כלפי דומם? וביותר יש לתמוה, שהכאת היאור והעפר היתה להם לטובה גדולה ועילוי עצום, שהרי כך נתקדש ונתעלה שם שמים, ובאו המצרים על עונשם, וזכו עם ישראל לכבוד ויקר ולהתעוררות רוחנית. אם כן, מדוע אין משה רבינו יכול להכות את היאור והעפר, הרי לכאורה אפילו אין בכך משום סתירה למידת הכרת הטוב?

ומכל מקום מוכח מכל המובא לעיל, שהכרת הטוב הינה רגש טבעי באדם, שכלפי משהו (וכל שכן מישהו) שעשה לו טובה, מרגיש הוא בצורך להכיר טובה. וממילא אין זה חשוב אם זהו אדם, חי, צומח, או דומם, כיון שסוף סוף עשה לו טובה, מרגיש הוא ברגש טבעי שעליו להשיב טובה.

ולא עוד, אלא שכלל אין זה תלוי בחפץ שגרם לאותה הטובה, שכן כיון שהרגש אומר שהפרכת היאור לדם היא השחתתו, ובעשיית מעשה זה, הגם שהוא לתועלת גדולה ולהבאת היאור לתכליתו, נשחתת אותה ההרגשה העדינה, היה מחויב הדבר שאהרן יכה את היאור (והעפר) ולא משה.

דהיינו, היאור והעפר, אפילו אם היתה בהם רוח חיים, והיו בהם רגשות כשל בשר ודם, אכן לא היו חשים ב'כפיות טובה' של משה רבינו, שכן הדבר הוא לתועלתם, והיו שמחים לעשות רצון קונם. ומכל מקום, כיון שכלפי הרגש הטבעי של הכרת הטוב, הכאת היאור והעפר גורמים להתקחותו של הרגש הנ"ל, ואפילו בשיעור קטן ביותר, אסור היה למשה רבינו לעשות זאת.

עכ"ד.

ראובן מסר נפשו על הצלת יוסף, וחז"ל כבר שואלים, מדוע היה זה ראובן שמסר נפשו יותר משאר האחים?

אומר רש"י – **למען הציל אותו**. רוח הקודש מעיד על ראובן שלא אמר זאת אלא להציל אותו, שיבא הוא ויעלנו משם, אמר אני בכור וגדול שבכלן, לא יתלה הסרחון אלא בי.

אומרים חז"ל {בראשית רבה, פרשה פד, אות טו} – **וַיִּשְׁמַע רְאוּבֵן וַיִּצְלֵהוּ (בראשית לו, כא), וְהִיכֵן הָיָה, רַבִּי יוֹסֵף וְרַבִּי נַחֲמִיָּה וְרַבִּי יוֹסֵף אָמַר כֹּל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶם הָיָה מְשַׁמֵּשׂ אֶת אַבְיֵי יוֹמָו, וְאוֹתוֹ הַיּוֹם שֶׁל רְאוּבֵן הָיָה. רַבִּי נַחֲמִיָּה אָמַר, אָמַר רְאוּבֵן אֲנִי בְּכוֹר וְאִין הַסָּרְחוֹן תְּלִוִי אֶלָּא בִּי, רַבִּינָן אָמְרִי אָמַר רְאוּבֵן הוּא מוֹנֵה אוֹתִי עִם אָחִי וְאִינִי מְצִילוֹ, אֲנִי הֵייתִי סָבוּר שְׂנֵדְחִיתִי**

לו, הוא אשר מסוגל להרגיש בכל טובה קטנה שקבל, וירצה לגמול טובה תחת טוב, וישתדל להחזיר גם יותר ממה שקבל, ולפחות יביע תודתו בפה מלא. לבו יתמלא הכרת טובה משום עצם העובדה שקבל, ולא ידרוש ויחקור אם השני טרח בשבילו, וגם לא אם בכלל התכוון אליו, או כיצד ולשם מה עשה זאת. וזה אנו לומדים מהבור שכיון ששתינו ממנו מים, ונהנינו אפילו שהבור דומם הוא, ולא התכוון להנות אותנו, כבר התחייבנו שלא לזרוק בו אבן.

ע"פ הדברים האלה, נוכל להבין שכל הכניסה והיציאה ממצרים, מושתתת על הכרת הטוב – וזאת למה?

במעמד הר סיני, כולם שמעו מפיו של הקב"ה שתי דיברות – {שמות כ, ב} **אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים:** {ג} **לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל פְּנֵי.**

אומר האבן עזרא – ואמר אלהיך כי אתה חייב בעבור שהוצאתיך מבית עבדים להיות לי לעבד שתעבדני. ותהיה לי לעם. ואני אהיה לך לאלהים... והוא עשה לנו זאת הטובה הגדולה ע"כ אנו חייבן לשמור כל מה שיצונו אפילו לא היינו יודעים טעם מצותיו.

פירוש הדבר, אמר הקב"ה: "מדן הכרת הטוב – אתם צריכים לקבל עליכם את התורה!" – ולמה?! – "כי הוצאתי אתכם מארץ מצרים!"

ע"פ הדברים האלה, מובנים כעת דברי המדרש הגדול שפתחנו איתו את השיעור – **אין לך קשה לעולם מכפוי טובה שהוא גורם שלא תהיה טובה בעולם, לכך הקב"ה מזהיר את ישראל ואומר: "אנכי ה' אלהיך וגו'"** {שם כ, ב} **הזהרו שלא תכפו טובתי שכפוי טובה אינו יכול לקבל מלכות שמים. וכן יהושע אומר לישראל: אם כפיתם הטובה הזאת לא תוכלו לעבוד את ה', והיו משיבין אותו, שנאמר "כי ה' אלהינו הוא המעלה אותנו ואת אבותינו מארץ מצרים מבית עבדים ואשר עשה לעינינו את האותות הגדולות האלה".**

יוצא א"כ, שכל הבסיס של קבלת התורה, מושתתת על הכרת הטוב.

ע"פ הדברים שאמרנו עד כה, נוכל לסגור את היסוד שאמרנו **שכל ששת הפרשיות של השובבי"ם עוסקות בהכרת הטוב:**

אמר הקב"ה לאברהם אבינו בברית בין הבתרים: {טו, יג} **וַיֹּאמֶר לְאַבְרָם יְדַע תְּדַע כִּי גֵר יִהְיֶה זְרַעְךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם וְעֲבָדוּם וְעָנּוּ אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה – וְלֹאִיפֹה הַכְּנִיס אֹתָם הַקַּבְ"ה? לַמִּצְרַיִם – לַפְרַעַה – כְּדִי לַלְמַד אוֹתָם מֵהִי הַהֲרַגְשָׁה לַחַיּוֹת אֲצֵל אָדָם שֶׁהוּא כְּפוֹי טוֹבָה! יוֹסֵף הִפְךָ אוֹתוֹ לַחַיּוֹת מֵעַצְמָה מִסֵּפֶר 1 בְּעוֹלָם, וְלִמְרוֹת זֹאת הוּא הוֹפֵךְ לַחַיּוֹת כְּפוֹי טוֹבָה!**

לאחר מכן, כשיצאו ממצרים, הלכו לקבל את התורה שמהווה את הבסיס להכרת הטוב כלפי הקב"ה, על כך שברא אותנו והוציא אותנו ממצרים; לא יתכן שנצא ממצרים ונקבל את התורה, ונהיה כפויי טובה. ולכן נותן הקב"ה לבני ישראל מנהיג כמשה רבינו, שהיה כבד פה וכבד לשון – ולמה? אומר לנו הרמב"ן, משום שזה היה היסוד להכרת הטוב שעשה עמו הבורא ית' – לומר לנו, שכל ההצלה שהיתה לנו במצרים, היתה מושתתת על היסוד של הכרת הטוב!

ולכן, עם כל הצער שעשו לנו מצרים, מצווה אותנו התורה: {דברים כג, ח} **לא תתעב מצרי כי גר היית בארצו** – ולמה?

אומר רש"י – **לא תתעב מצרי**. מכל וכל, אף על פי שזרקו זכורכם ליאור. מה טעם, שהיו לכם אכסניא בשעת הדחק.

פירוש הדבר, למרות שהם היו רעים לנו, אבל בכל זאת היה משהו טוב שהם עשו לנו – על הצד הטוב הזה אתה מחויב להכיר להם טובה!

וכך ע"פ היסוד הזה, גם ליל הסדר כולו מושתת על הכרת טובה; יושבים על יד השולחן ולא מפסיקים להודות לבורא ית' – על כל פרט ועל כל מכה שהיתה ביציאת מצרים, מודים לקב"ה באופן נפרד!

אומרת הגמרא {מסכת סנהדרין צד, א} – **ביקש הקב"ה לעשות חזקיהו משיח וסנחריב גוג ומגוג. אמרה מדת הדין לפני הקב"ה: רבש"ע, ומה דוד מלך ישראל שאמר כמה שירות ותשבחות לפניך לא עשיתו משיח, חזקיהו שעשית לו כל הנסים הללו שניצל מחילו של סנחריב, שהשמידו ה' לפניו, וכן התרפא מחליו, ואף עפ"י כן ולא אמר שירה לפניך, וכי תעשהו משיח! לכן נסתתם מייד** נסתתמו הדברים שעלו במחשבה, לעשות את חזקיהו משיח. **פתחה הארץ ארץ ישראל ואמרה לפניו: רבש"ע, אני אומרת לפניך שירה תחת צדיק זה חזקיהו, ועשהו משיח. פתחה הארץ ואמרה שירה לפניו, שנאמר** {ישעיה כד-טז} **מכנף הארץ זמירות שמענו צבי לצדיק וגו'.**

מכח אותו מעשה, והוא מונה אותי עם אחי, שנאמר (בראשית לו, ט): ואחד עשר פוכבים משתחיים לי, ואיני מצילו!

פירוש הדבר, ראה ראובן גם בחלומו שהוא מחשיב אותו באחד עשר השבטים (היות ולאחר שבלבל יצועי אביו היה בטוח שהוא יצא ממנין השבטים), לכן הרגיש עצמו מחויב להכיר לו טובה! – ומה זכה ראובן בעבור זה?

אומר המדרש {שם} – **אמר לו הקדוש ברוך הוא אתה פתחת תחלה בהצלת נפשות, חייך שאין מפרישין ערי מקלט** [ששמשו להצלת נפשות] **תחלה אלא בתחומך, הלא הוא דכתיב (דברים ד, מג): את בצר במדבר.**

אומרת הגמרא {מסכת ב"ק טז, א-ב} – **שדרו של אדם** מת, משתנה **לאחר שבע שנים, ונעשה נחש**. מבארת הגמרא: **והני מילי** במה דברים אמורים, באדם **דלא כרע** השתחוה בברכת **מודים** שבתפילת שמונה עשרה, לפיכך נענש שתיעשה שדרתו לנחש.

אומר תוספות {שם} – ויש מפרשים משום דאמרינן במדרש. שיש עצם בשדרו של אדם שממנו נוצר לעתיד לבא² ואותו עצם חזק וקשה כל כך שאין האש יכול לשורפו והשתא כשאותו עצם נעשה נחש אינו חי לעתיד לבא ואין סברא לומר שיהא עונש גדול כל כך. בשביל עון זה דהא כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא.

מבאר הספר דבר בעתו {לרב יואל שורץ, פרשת וזאת} – התוספות עצמם אינם מסכימים לדברים האלה ואומרים: "ואין סברא לומר שיהא עונש גדול כל כך בשביל עון זה, דהא יכל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, ונראה לפרש את דעת היש מפרשים כך; פעולת הכריעה במודים – היא ביטוי להתבטלות בפני ה'. על רוב חסדיו. כאמור באותה ברכה ... "על נסיך ועל נפלאותיך שבכל עת ערב ובקר וצהרים". ומי שאינו מכיר בכך הוא כפוי טובה, שהוא דבר חמור ביותר ...

מספרת הגמרא {מסכת יבמות סג, א} – **רבי חייא הוה קא מצערא ליה דביתהו** אשתו של ר' חייא היתה מצערת אותו. אף על פי כן, **כי הוה משכח מידי** כשהיה ר' חייא מוצא בשוק דבר הראוי לה, **צייר ליה בסודריה ומייתי ניהלה** היה עוטר את הדבר בסודרו ומביאו לה. בראותו כך, **אמר ליה רב: והא קא מצערא ליה למר** והרי היא מצערת את הרב (אותך!) מדוע תראה לה חיבה כזו? **א"ל ר' חייא: זיינו שמגדלות בנינו ומצילות אותנו מן החטא.**

נכון שהיא היתה מצערת אותו, אבל הוא הכיר לה טובה על כך שהיא היתה שומרת על הילדים וכך יכל ללכת ללמוד תורה. וכשהוא היה חוזר הביתה, הילדים כבר היו אחרי מקלחות וארוחות ערב, ובנוסף כל הכביסה היתה מקופלת בארון – על זה לבד הוא היה צריך להכיר לה טובה, למרות כל הצער שהיא היתה מצערת אותו!

² **ברוך שאמר**: הכוונה לעצם הלזו שממנה עתידים המתים לקום בתחיית המתים, כפי שמספר המדרש {ב"ר, פ' כח, אות ג} – **אדרגאנוש שחיק עצמות שאל את רבי יהושע בן חנניא אמר לו מהיכן הקדוש ברוך הוא מציץ את האדם לעתיד לבוא, אמר לו מלזו של שדרה, אמר לו מנין אתה יודע, אמר ליה איתיתיה לידי ואנא מודע לך, טחנו ברחים ולא נטחן, שרפו באש ולא נשרף, נתנו במים ולא נמחה, נתנו על הסדן והתחיל מכה עליו בפטיש, נחלק הסדן ונבקע הפטיש ולא חסר כלום.**

ברוך שאמר

משיחותיו של הרה"ג הרב ברוך רוזנבלום שליט"א

כמו הגאולה הראשונה שהיתה כולה על בסיס הכרת הטוב, כך הגאולה העתידה תהיה על אותו הבסיס, ואם נדע להכיר טובה על כל דבר ודבר, נזכה לגאולה השלימה ב"ב אמן ואמן!!!

משיחותיו של הרה"ג הרב ברוך רוזנבלום שליט"א

פרשת וארא – למה דוקא עשר – שנת תש"פ.

מתן תורה³ כמבואר עוד במדרש רבה – "בראשית" – בזכות התורה שנקראת ראשית. והיינו כדאיתא במסכת עבודה זרה {ג, א} "ויהי ערב ויהי בקר יום הששי" {בראשית א, לא} – מלמד שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית, אם מקבלין ישראל את התורה מוטב, ואם לאו אני אחזיר אתכם לתוהו ובוהו. נמצא דמתן תורה הוא גמר הבריאה, והיינו הך דיציאת מצרים⁴, שאז היו ראויים ישראל לקבל התורה ולהשלים הבריאה ולבוא בזה לתכלית יצירתם. והרי זה⁵ אצל עם ה' כמו דעת אנושי ומדות ישרות של תורת האדם אשר אע"ג שלא הגיעה תבל ומלואה לזו השלימות עד אחר זמן רב אחר בריאת שמים וארץ, וגם כיום יש הרבה בני אדם שלא הגיעו לזו המעלה, מ"מ הדבר מושכל גם לאומות העולם דרך זה היא תכלית מעלת האדם. וכך יש לנו להאמין, דאע"ג שלא ניתנה התורה וחוקותיה עד אחר יציאת מצרים, וגם עתה יש הרבה מישראל שלא הגיעו לדעת תורה, מ"מ רק התורה היא תכלית מעלת ישראל, שנוצרו לברית עם לאור גוים. נמצא דספר שמות הוא 'ספר שני' להראשון, כמו שהמה ענין אחד, ובו שני חלקים⁶ של ספר הבריאה.

כדי לבאר את הדברים, נדקק לדברי הרמב"ן בהקדמתו לחומש שמות;

כותב הרמב"ן {הקדמה לחומש שמות} – השלים הכתוב ספר בראשית שהוא ספר היצירה בחידוש העולם ויצירת כל נוצר ובמקרי האבות שהם כענין יצירה לזרעם, מפני שכל מקריהם ציורי דברים לרמוז ולהודיע כל עתיד לבא להם. ואחרי שהשלים היצירה, התחיל ספר אחר בענין המעשה הבא מן הרמזים ונתייחד ספר ואלה שמות בענין הגלות הראשון הנגזר בפירוש⁷ ובגאולה ממנו ולכן חזר והתחיל בשמות יורדי מצרים ומספרם, אף על פי שכבר נכתב זה, בעבור כי ירידתם שם הוא ראשית הגלות, כי מאז הוחל. והנה הגלות איננו נשלם עד יום שובם אל מקומם ואל מעלת אבותם ישובו. וכשיצאו ממצרים, אף על פי שיצאו מבית עבדים, עדיין יחשבו גולים, כי היו בארץ לא להם, נבוכים במדבר. וכשבאו אל הר סיני ועשו המשכן ושב הקב"ה והשרה שכניתו ביניהם, אז שבו אל מעלות אבותם, שהיה סוד אלוה עלי אהליהם, והם הם המרכבה, ואז נחשבו גאולים. ולכן נשלם הספר הזה בהשלימו ענין המשכן ובהיות כבוד ה' מלא אותו תמיד.⁸

פרשת השבוע שנקרא בע"ה בשבת זו, פרשת וארא. עוסקת הפרשה בשבע מתוך עשר המכות שהכה הקב"ה את המצרים במצרים.

ידוע, ששמות החומשים כגון 'בראשית' שמות' 'במדבר' וכו', אלו שמות שלא מופיעים בתלמוד הבבלי. לעומת זאת, במדרש בתחילת חומש בראשית, כן נוכל למצוא את השמות הללו;

אומר המדרש {בראשית רבה, פרשה ג, אות ה} – אמר רבי סימון, חמש פעמים כתיב כאן אורה, כנגד חמשה חמשי תורה. ויאמר אלהים יהי אור, כנגד ספר בראשית, שבו נתעסק הקדוש ברוך הוא וברא את עולמו. ויהי אור, כנגד ספר ואלה שמות, שבו יצאו ישראל מאפלה לאורה. וירא אלהים את האור כי טוב, כנגד ספר ויקרא, שהוא מלא הלכות רבות. וכבדל אלהים בין האור ובין החשך, כנגד ספר במדבר, שהוא מבדיל בין יוצאי מצרים לבאי הארץ. ויקרא אלהים לאור יום, כנגד ספר משנה תורה, שהוא מלא הלכות רבות.

בתלמוד הבבלי, חומש בראשית נקרא בשם 'ספר הישר' – ולמה?

אומרת הגמרא {מסכת עבודה זרה כה, א} – **כתיב** בקינה שקוין דוד על שאול המלך ויהונתן בנו {שמואל ב א-יח} **ויאמר** [דוד, עתה שנפלו גיבורי ישראל, צריך] **ללמד בני יהודה קשת**; הנה כתובה על ספר הישר. מאי הפירוש ספר הישר? א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן: זה ספר אברהם יצחק ויעקב, דהיינו, ספר בראשית שכתובים בו מעשי האבות שנקראו 'ישרים', דכתיב בהו שנאמר לגביהם ע"י בלעם הרשע {במדבר כג-י} **תמות נפשי מות ישרים ותהי אחריתי כמוהו** – שרצה לחיות כמו בהמה. אבל למות הוא רצה כמו האבות הקדושים ... פירוש אחר ליספר הישר: **רבי אלעזר אומר**: זה ספר משנה תורה {ספר דברים} **ואמאי ומדוע קרו ליה לספר דברים 'ספר הישר'?** דכתיב ביה {דברים ו-יח} **וְעִשְׂתָּ הַיֵּשֶׁר וְהַטוֹב בְּעֵינֵי ה'** למען ייטב לך ויבאת וירששת את הארץ הטובה אשר נשבע ה' לאבתך ...

חומש ויקרא, נקרא בלשון חז"ל 'חומש תורת כהנים', חומש במדבר נקרא בלשון חז"ל 'חומש הפקודים', וחומש דברים נקרא בשם 'משנה תורה'. החרגי מבניהם, הוא חומש שמות שאין לו שם, והגמרא במסכת סוטה קוראת לו בשם 'החומש השני', וז"ל הגמרא {שם לו, ב} – **לא כדרך שחלוקין בחומש הפקודים חלוקין באבני אפוד אלא כדרך שחלוקין בחומש שני** – הכוונה לסדר שכתובים אבני הכהן הגדול בחומש במדבר, זה לא כסדר שמופיע בחומש שמות. והנצי"ב כבר שואל לפשר הדבר, מדוע כינו חז"ל את חומש שמות דוקא במספר;

כותב הנצי"ב {העמק דבר, הקדמה לספר שמות} – בא ללמדנו דזה הספר ביחוד הוא 'שני' לספר ראשית הבריאה, כי הוא חלק שני מזה הספר, היינו – בו נגמר סדר הבריאה, וכמאמרם ז"ל {ב"ר א, ו} "בראשית" – 'בשביל ישראל שנקראו ראשית', פירוש, תכלית העולם בכלל הוא שתהא אומה אחת חלק ה' עמו. וזה לא נשלם עד שיצאו ישראל ממצרים ובאו לתכליתם שיהיו ראויים להיות לאור גוים להעמידם על ידיעת אלהי עולם, וכמו שביארנו בגוף הספר על הפסוק "הוציא ה' את בני ישראל ... על צבאותם". וזוהי תכלית הבריאה שנבראה לכבודו יתברך, כמש"כ "כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו וגו'" {ישעיה מג, ז} ... נמצא דיציאת מצרים היתה גמר הבריאה, או

³ היתה גמר הבריאה.

⁴ כלומר, שני אירועים אלו (יציאת מצרים ומתן תורה) משלימים אחד את השני.

⁵ ענין מתן תורה אצל ישראל.

⁶ יציאת מצרים ומתן תורה.

⁷ **ברוך שאמר**: הכוונה לברית בין הבתרים.

⁸ **ברוך שאמר**: אומר לנו הרמב"ן, שסדר הפרשיות הזה לא סתם נכתב ככה. אלא, חומש שמות מהווה המשך לחומש בראשית,

ושלימות הגאולה היא דוקא בהקמת המשכן, שכן מסתיים החומש בפס' {מ, לח} **כי עֵנַן ה' על המשכן יומם ואש תהיה לילה בו לעיני כל בית ישראל בכל מסעיהם** – כאשר היו עם ישראל במצב כזה, שראו את השכינה מול עיניהם באופן תמיד, זה היה סוד הגאולה ובכך חזרו למעלת האבות הקדושים כפי שהיה באוהלו של אברהם אבינו

אומר **האלשיך הקדוש**, דע לך, שכדי לתקן את הזוהמה שהטיל הנחש בחוה, גזרה חכמתו ית' שצריך לעבור 'ניקוי' שאורך ארבע מאות שנה – ואיפה??? במרכז העריות של העולם – מצרים!

אמר הקב"ה לאברהם אבינו – "אני הולך לתת תורה לעם ישראל וא"א לראות אותי יורד על הר סיני מבלי שיעברו עליהם ארבע מאות שנה עם עבודת פרך, משום שזוהמת הנחש עדיין עליהם" – אה אבל בכל זאת לא היינו במצרים אלא 210 שנים!?

נכון. כי קושי השעבוד השלים. למה הדבר דומה? לאדם שהגיע עם חליפה לניקוי יבש: "סליחה, כמה זמן לוקח לנקות את החליפה?"

"שלוש שעות"

"אפשר שעתיים???"

"כן. אבל רק חצי חליפה תהיה נקייה. אלא אם כן, נוסף יותר חומר ניקוי!"

לכן, כדי לנקות את זוהמת הנחש לגמרי, הוצרכו בני ישראל לרדת לגלות במשך ארבע-מאות שנה. אבל כיון שחס עלינו הבורא ית' ורצה שנצא מהגלות לפני הזמן – קושי השעבוד השלים – יותר 'חומר ניקוי'; ילדו ששה בכרס אחד וכו' ולכן יצאו לפני הזמן!

מסופר על אחד שהזמין את חבר שלו למסיבת 'חתונת הזהב' – חמישים שנות נישואין; אומר לו החבר – "איך חתונת הזהב?! לפני חמש שנים היתה חתונת הכסף – יש לך עוד עשרים שנה!"

"כן, אבל קושי השעבוד השלים" ©

יוצא א"כ, שלמצרים ירדנו כדי להתנקות מזוהמת הנחש. ולכן החיבור של חומש בראשית עם חומש שמות הוא 'היגיון קד' – כי כל תכלית בראשית היא בשביל התורה שנקראת 'ראשית', ולא היה אפשרי לקבל את התורה מבלי שתנוקה תחילה זוהמת הנחש, שאותה הזוהמה נוקתה ע"י עבודת הפרך שהיתה במצרים. ולכן נאמר {שמות א, א} **וְאֵלֶּה שְׁמוֹת** – שחומש שמות משלים את חומש בראשית, היות וכל התכלית היתה קבלת התורה, והקב"ה רצה לתת את התורה כבר לדורו של נח אך הם סרבו לקבל¹⁰, ולכן היינו צריכים לקבל את התורה בשנת 2448 לבריאת העולם – לאחר 'ניקיון' מזוהמת הנחש ע"י שעבוד מצרים.

¹⁰ **ברוך שאמר**: כפי שאומרים חז"ל במדרש {שמות רבה, פרשה ל, אות ג} – **אמר רבי אחא: בקש הקדוש ברוך הוא לתן להם לדורו של נח} ארבעה דברים, תורה וניסיון ועבודת קרבנות ותפלה, ולא בקשו ולא רצו! שנאמר (איוב כא, יד): ויאמרו לאל סור ממנו, אלו הניסיון. (איוב כא, יד): ודעת דרביך לא חפצנו, זה תורה. (איוב כא, טו): ומה שדי בי נעבדנו, אלו הקרבנות. (איוב כא, טו): ומה נועיל כי נפגע בו, זה תפלה. אמר להם הקדוש ברוך הוא מי גרם לכם שתאבדו מן הערב של העולם הזה ומן הבקר של העולם הבא, מפני שלא קבלתם את התורה שיש בה דין.**

תשובה נוספת, נוכל למצוא בדברי **האלשיך הקדוש** בפרשת שמות;

כותב האלשיך הקדוש – ראוי כל איש חכם לבב לדרוש ולתור בחכמה, על מה עשה ה' ככה לקדושים אשר בארץ, יעקב וכל הנפש הבאה מצרימה, לתת תחת סבלות מצרים את בניהם ובני בניהם מאתים ועשר שנה בחומר ובלבנים ובכל עבודה בשדה. מה פשעם ומה חטאתם. והרי לא חשד קב"ה דעביד דינא בלא דינא חלילה.

פירוש, לקח הקב"ה שבעים אנשים קדושים וטהורים, הוריד אותם למצרים ועינה אותם 210 שנים – מתוכם 86 שנה בעבודת פרך, וכי מה עשו האנשים האלה שמענישים אותם ככה?

שאלה נוספת ששואל **האלשיך הקדוש** – נאמר אותה בלשוננו;

אומרים לבנאדם: **"ידע תדע פי גר יהיה זרעך בארץ לא להם** – אבל אח"כ **יצאו פרקש גדול**" – "בע"ה כאשר יצאו ממצרים, הם יצאו עם בוקטות!"; כל בנאדם שתאמר לו: "אתן לך שני מיליון דולר, אבל בתנאי שאשים אותך בסיביר במשך 20 שנה", יעדיף לוותר על הכסף ולהישאר בבית – אף א' לא יסכים להיכנס לכלא ואח"כ לקבל פיצוי, למרות שישנם אנשים שקודם עושים כסף ואח"כ נכנסים לכלא – כאלה יש בכמויות ©.

א"כ, איזה בנאדם היה רוצה להיכנס לכלא ורק אח"כ לקבל פיצוי!?

בא התיבות שלום מסלונים, ומקשה שאלה נוספת;

שואל התיבות שלום מסלונים – **היאך אברהם נחלץ להתפלל על אנשי סדום, וכאן הוא שותק למרות ידיעת הגלות**. עם יסוד ההבנה כי גלות הינו דבר רע, ויש לברוח ממנה, יש להתפלל, היאך אברהם אבינו התפלל אף עבור רשעים כאנשי סדום, אשר הינם הניגוד לכל דרכו ומהות דרכו אשר הוא מפיץ בעולם, ועם כל זאת עומד ונלחם בעוז מול הבורא בעבורם, ומדוע כאן אינו נעמד להפציר ולהתחנן על מניעת הגלות, לבטל גזירה זו!?

מה התשובה ?

אומרת הגמרא {מסכת שבת קמו, א} – **בשעה שבא נחש על חוה הטיל בה זוהמא; ישראל שעמדו על הר סיני פסקה זוהמתן. עובדי כוכבים שלא עמדו על הר סיני לא פסקה זוהמתן.**

– שהיה ענן מעל האוהל, ונר דלוק מערב שבת לערב שבת והיתה ברכה בעיסה – כל זה היה מעין מה שהיה במשכן.

⁹ **ברוך שאמר**: אברהם אבינו שומע מהקב"ה, שהולכים להפוך את סדום, ומנסה להקל בעונשם – אולי יש חמישים צדיקים? אולי ארבעים? אולי שלושים? – הוא מנסה להציל בכל דרך. לעומת זאת, אברהם אבינו שומע בברית בין הבתרים, שהבנים שלו יורדים למצרים לארבע מאות שנה ועומדים לעבור שם עינויים, שנאמר {טו, יג} **ידע תדע פי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדים וענו אתם ארבע מאות שנה**. הוא לא מתעורר ואומר – "ריבוננו של עולם, ארבע מאות שנה!! אולי תעשה הנחה של 10%? 15%? 20%... סוף עונה? לפחות תוריד את המע"מ – נעשה את זה בשחור???" – שום דבר ©

מְשַׁלֵּיחַ בְּךָ וּבְעַבְדֶיךָ וּבְעַמְּךָ וּבְכַתִּיבְךָ אֶת הָעֶרֶב וּמְלֹאוֹ בְּתִי
מְצִירִים אֶת הָעֶרֶב וְגַם הָאֲדָמָה אֲשֶׁר הִם עֲלֶיהָ; בְּמִכְתָּ דָבָר
נֹאמַר {ט, ב} כִּי אִם מֵאֵן אֲתָה לְשַׁלַּח וְעוֹדֵךְ מִחֲזִיק בָּם: {ג}
הִנֵּה יָד ה' הוֹיָה בְּמִקְנֶךָ אֲשֶׁר בְּשָׂדֶה בְּסוּסִים בְּחֲמָרִים בְּגַמְלִים
בְּבָקָר וּבְצֹאן דָּבָר כְּבֹד מְאֹד;

שאלת השאלה – בשביל מה כל האיומים האלה, למה לא נתן להם הקב"ה ישר את מכת בכורות ובוזה היה נגמר הסיפור, בשביל מה כל ההקדמה של התשע מכות?!

יאמר האומר, "כי תשע המכות לא נועדו בכלל לשחרר אותם!" – אז בשביל מה הם באו?

בא הגר"י מבריסק ואומר, שגם אם אחרי מכת הדם היה אומר להם פרעה "תארוזו את החבילות ותצאו!" – הוא היה חוטף את שאר המכות – ולמה?

אומר הגר"י מבריסק {חידושי רבינו הגר"י, וארא} – {ז, א} **וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה רְאֵה נִתְּתִיךָ אֱלֹהִים לְפָרְעָה** וגו'. פירש"י: **נִתְּתִיךָ** וגו'. שופט ורודה לרדותו במכות ויסורי, עכ"ל. והמבואר בזה שהמכות שבאו על מצרים לא היו בכדי שישלחו את ישראל, אלא לקיים מה שנאמר לאברהם {לך לך טו, יד} וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי, ועל כן נעשה לשופט עליהם לדונם על מעשיהם. וכמו"כ איתא בעדיות פ"ד דמשפט המצריים י"ב חודש, והיינו כמש"כ דהמכות הן מדין משפט, וקיום ההבטחה לאברהם, ולפי"ז מבואר מה שנאמר, פרעה לחוד ועבדיו לחוד ומצרים לחוד – במכות שבאו עליהם, הרי על כל אחד ואחד באו לפי מעשיו, אשר הגיעו אליו.

שאלת השאלה – אי"כ למה בחר הקב"ה דוקא במכות האלה ולא באחרות?

בפרשת שבוע שעבר, מגיע משה לפני הקב"ה ושואל אותו שאלה: {ג, יג} **וַאֲמַרְתִּי לָהֶם אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם שְׁלַחְנִי אֵלֵיכֶם וַאֲמַרוּ לִי מַה שְּׁמוֹ מַה אָמַר אֱלֹהִים: {יד} וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל מֹשֶׁה אֲהִיָּה אֲשֶׁר אֲהִיָּה וַיֹּאמֶר כֹּה תֹאמַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲהִיָּה שְׁלַחְנִי אֵלֵיכֶם;**

שאלת השאלה – מה פירוש "אֲהִיָּה אֲשֶׁר אֲהִיָּה"?

אומר הרמב"ן {שמות ג, יג} – **ועוד** אמר כיוצא בזה במדרש אגדה {מנורת המאור הראשון פרק הצדקה} ומהו אהיה אשר אהיה, כשם שאתה הווה עמי כך אני הווה עמך.

כותב ר' חיים מוולוז'ין {נפש החיים שער א' פ"ז} – **וז"ש דוד המע"ה ה' צלך על יד ימינדך. היינו שכמו שנטיית הצל של איזה דבר הוא מכוון רק כפי תנועות אותו הדבר לאן נוטה. כן בדמיון זה כביכול הוא ית"ש מתחבר לנטות העולמות כפי תנועות ונטיית מעשי האדם למטה. וכן מפורש במדרש אמר לו הקב"ה למשה לך אמור להם לישראל כי שמי אהי"ה אשר אהי"ה. מהו אהי"ה אשר אהי"ה כשם שאתה הוה עמי. כך אני הוה עמך. וכן אמר דוד ה' צלך על יד ימינדך. מהו ה' צלך כצלך. מה צלך אם אתה משחק לו הוא משחק לך. ואם אתה בוכה הוא בוכה כנגדך. ואם אתה מראה לו פנים זעומות או מוסברות אף הוא נותן לך כך. אף הקב"ה ה' צלך כשם שאתה הוה עמו הוא הוה עמך.**

מספרת הגמרא {מסכת תענית כה, ב} – **מעשה בר' אליעזר שירד לפני התיבה ואמר עשרים וארבע ברכות ולא נענה. ירד רבי עקיבא אחריו ואמר: אבינו מלכנו אין לנו מלך אלא אתה אבינו מלכנו למענד רחם עלינו וירדו גשמים. הוה מרנני רבנן,**

ישנו ספר נפלא שנקרא בשם **תורת המנחה**, לר' יעקב סקלי¹¹, ושם הוא כותב דבר נפלא – נביא את דבריו ונרחיב בהם;

אומר ר' יעקב סקלי {שם פרשת בא, דרשה כ"ב} – שכשנחקור ונדרוש על עיקר האותות שעשה במצרים, ולמה היו עשר ולא תשע – עשר ולא אחת עשרה, ולמה היו על ענין זה דם צפרדע כנים וכוי ולא בענין אחר, אז נצליח ונשכיל בחידוש העולם...

בפרשת יתרו, אומרת התורה שבשעה שהקב"ה ירד על הר סיני, היו קולות וברקים – היה מצב שכל העולם רעד;

כותב **רבינו בחיי** {פרשת יתרו} – סדר הדברים במתן תורה כענין זה, תחילה ציוה למשה {יט, יב} **וְהִגַּבְתָּ אֶת הָעַם** שיתן בהר גבול ידוע לעם שלא יעברוהו, והוא מה שאמר לו משה {יט, כג} **כִּי אֲתָה הַעֲדֶתָהּ בְּנוֹ לֵאמֹר הִגַּבְלָתָ אֶת הָהָר וְקִדְשְׁתָּו**, שהרי גבול העם הוא גבול ההר, ואח"כ הזהירם שיפרשו שלושה ימים מכל טומאה, והצריכם טבילה. הוא שכתוב {יט, יד} **וַיְקַדֵּשׁ אֶת הָעַם וַיְכַבְּסוּ שְׂמֹלֵתָם**. וביום השלישי בבוקר, הוא ו' בסיון, היו קולות וברקים וענן כבד על ההר, וקול שופר חזק מאוד, ועדיין לא ירדה שכינה, כענין שכתוב {מלכים א', יט, יא} **וַיִּוָּחַ גְּדוֹלָה וְחֶזֶק מִפְּרֹק הָרִים וּמִשֶּׁבֶר סְלַעִים לִפְנֵי ה' לֹא בָרוּחַ ה',** ואז נתלבשו חרדה מפתח הקולות ההם, שנאמר {יט, טז} **וַיַּחְרַד כָּל הָעַם אֲשֶׁר בְּמַחְנֶה**, ומשה חזק את לבם להוציאם לקראת האלהים ויתיצבו בתחתית ההר, ובהיותם שם בתחתית ההר מצפים, ירד ה' יתברך על ההר באש ויעל עשנו עד לב השמים חשך ענן וערפל וחרד ההר עצמו ונזדעזע כאשר יעשה ברעש הנקרא זלזל"ה¹² או יותר מכן, וכ"א דוד ע"ה {תהילים סח} ארץ רעשה אף שמים נטפו מפני אלהים זה סיני מפני אלהים אלהי ישראל, באורו נטפו אש ... וכ"א בדבורה הנביאה {שופטים ה} ה' בצאתך משעיר בצעדך משדה אדום ארץ רעשה גם שמים נטפו נס עבים נטפו מים ... וכן כתיב {תהילים קי"ד} ההרים רקדו כאילים וגוי, ואיננו משל...

לכן אם הקב"ה רצה לתת מכות למצריים, למה הוא לא עשה להם רעידת אדמה – דוגמת מה שהיה במעמד הר סיני? – ואם תאמר "רעידת אדמה לא מתאים" – יכל הקב"ה להרדים את כל המצריים – מה רע?! – בני ישראל היו משאירים להם פתקי 'תודה רבה' עם חתיכת שוקולד – וקדימה, יוצאים ממצרים!

לכאורה, אם נסתכל בפסוקים בפרשת השבוע, נמצא שהמכות נועדו לשחרר אותם ממצרים; נאמר בעוד כחודשיים וחצי בהגדה של פסח: "וַיִּוָּצְאוּ ה' מִמִּצְרַיִם בְּיַד חֲזָקָה וּבְזָרַע נְטוּיָה, וּבְמַרְא גָדֹל, וּבְאֹתוֹת וּבְמִפְתִּיּוֹת" – "בְּיַד חֲזָקָה - שְׁתִּיּוֹת, וּבְזָרַע נְטוּיָה - שְׁתִּיּוֹת, וּבְמַרְא גָדֹל - שְׁתִּיּוֹת, וּבְאֹתוֹת - שְׁתִּיּוֹת, וּבְמִפְתִּיּוֹת - שְׁתִּיּוֹת - אֵלּוֹ עֲשֶׂר מִכּוֹת שֶׁהָבִיא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל הַמִּצְרִיִּים בְּמִצְרַיִם, וְאֵלּוֹ הֵן וְגו'".

ע"כ דברי בעל ההגדה.

במכת הצפרדעים, אומרת התורה בפרשת השבוע: {ז, כז} **וְאִם מֵאֵן אֲתָה לְשַׁלַּח הִנֵּה אֲנִי נֹגֵף אֶת כָּל גְּבוּלְךָ בַּצִּפְרָדַעִים; במכת ערוב נאמר {ח, יז} כִּי אִם אֵינְךָ מְשַׁלַּח אֶת עַמִּי הַנְּגִי**

¹¹ **ברוך שאמר:** היה תלמיד הרשב"א, היה מאחרוני הראשונים. נפטר לפני כ- 700 שנה.

¹² **ברוך שאמר:** בפרסית פירושו 'רעידת אדמה'; לאירנים יש טיל כזה, שפירושו שאם זה נופל עליך אתה נהיה פעמיים ז"ל ©

מספרת הגמרא {מסכת ברכות ה, ב} – **רב הונא תקיפו ליה** החמיצו לו **ארבע מאה דני דחמרא** ארבע-מאות חביות יין. **על לגביה** נכנס אליו **רב יהודה אחוה דרב סלא חסידיא** אחיו של רב סלא החסיד, **ורבנן** ובני הישיבה **ואמרי לה** ויש אומרים שנכנסו אצלו **רב אדא בר אהבה ורבנן**, **ואמרו ליה לעיין מר במיליה** תפשפש במעשיך. **אמר להו ומי חשידנא בעיניכו** מה אתם חושבים שלא פשפשתי?! **פשפשתי ולא מצאתי!** **אמרו ליה: מי חשיד קב"ה דעביד דינא בלא דינא** וכי חשוד הקב"ה בעיניך שעשה בך דין בלא חטא?! **אמר להו רב הונא: אי איכא מאן דשמייע עלי מלתא לימא למה**, שמעתם משהו עלי?! **אמרו ליה: הכי שמייע לן כך שמענו, דלא יהיב מר שבישא לאריסיה** שאינך נותן לאריס שלך מן זמורות הגפן, כפי המגיע לו. **אמר להו: מי קא שביק לי מידי מיניה** וכי מותר הוא לי משהו מהם?! **הא קא גניב ליה כוליה** הרי הוא גונב את הכל, כלומר, נוטל לעצמו הרבה יותר מן הראוי לו. **אמרו ליה: היינו דאמרי אינשי** זהו הפתגם שרגילים האנשים לומר: **בתר גנבא גנוב וטעמא טעים** הגונב מן הגנב, טועם אף הוא טעם גניבה. כלומר, שלמרות שהוא גונב ממך, מכל מקום בכך שאתה נמנע מלתת לו את חלקו גם אתה נכשל בחטא. **אמר להו רב הונא: קבילנא עלי דיהיבנא ליה** מקבל עליי לתת לו חלקו. ומאותה שעה נתבטל הפסד הממון שהיה לו ממה שהחמיץ היין, ונחלקו האמוראים כיצד אירע הדבר: **איכא דאמרי** יש אומרים **הדר חלא והוה חמרא** החומץ נתקן ונהיה ליין **ואיכא דאמרי** ויש אומרים: **אייקר חלא ואיזדבן בדמי דחמרא** מחיר החומץ הפך להיות כמחיר היין.

נשאלת השאלה – באו חכמים לרב הונא ואמרו לו **"לעיין מר במיליה"**, הייתכן לומר שרב הונא לא פשפש במעשיו לאחר כל הנוק שאירע לו?! ודאי שהוא פשפש, וסביר להניח שגם החכמים ידעו שהוא פשפש, א"כ מה כוונתם במה שאמרו לו **"לעיין מר במיליה"**?

כותב הספר עלי ורדים {ברכות ה:} – תיבת **"במיליה"** אינה מובנת, דהי"ל לומר **"לעיין מר במעשיו"**, וב"פנינים יקרים" (עמ' ק"ט) הביא מספר כתר ראש, דלעיל איתא דא"ר הונא אם רואה אדם שיסורין באין עליו יפשפש במעשיו, וע"כ אמרו לו לעיין מר **"במיליה"** דהיינו בדבריו של עצמו שאמר יפשפש במעשיו.

ואכן בספר **"בינה לעיתים"** הקשה איך יעבור רב הונא על דברי עצמו שאמר לעיל יפשפש במעשיו, ותירץ ע"פ הנודע שהשי"ת מעניש הכל מדה כנגד מדה, וע"כ רב הונא לא מצא בעצמו שום עוון שהיה מכוון ממש על אותו עונש שנתקלקל יינו, עד שהם מצאו לו שלא נתן לאריסו, והוי שפיר מדה כנגד מדה, והקב"ה מדקדק עם הצדיקים כחוט השערה.

ממילא, אומרים חז"ל במדרש תנחומא בפרשת השבוע, שכל מה שעשו המצרים לבני ישראל במצרים, קיבלו בחזרה – במדה כנגד מדה;

אומרים חז"ל {תנחומא, ורא, אות יד} – **עֲשׂוּ מִכּוֹת כְּלֵן מִדֶּה כְּנִגְדַּת מִדֶּה. דָּם, לְמַה הִבִּיא עֲלֵינוּ דָּם? לְפִי שְׁלֵא הָיוּ מְנִיחִין בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל לְטָבַל מִטְּמֵאֲתָם, כְּדִי שְׁלֵא יִהְיוּ פְּרִין וְרִבִּין ... צְרִיזְעִים לְמַה הִבִּיא עֲלֵיהֶם? מִפְּנֵי שֶׁהָיוּ מְשַׁתְּעֲבָדִין בְּיִשְׂרָאֵל וְאֹמְרִים לָהֶן הִבִּיאוּ לָנוּ שְׂקָצִים וְרָמְשִׁים** [שלא היו נוקקים להם באמת, אלא כל זה היה במטרה לאמלל אותם], **לְפִיכֵן וַתַּעַל הַצְּרִיזָה ...**

מסופר על פריץ א' שהיה שונא יהודים שנאת מוות, ולכן חיפש תמיד דרכים כיצד להתנכל אליהם. אבל בשביל להוציא את גזירותיו לפועל, הוא היה צריך להמציא סיבה מוצדקת.

יצתה בת קול ואמרה: לא מפני שזה גדול מזה אלא שזה מעביר על מדותיו וזה אינו מעביר על מדותיו...

אומר ר' ישראל מסלנט {אור ישראל, אות כח} – ולכאורה יפלא מאד. הלא המדה הזאת של מעביר על מדותיו בלבד תספיק להגדיל מעלת ר' עקיבא על ר' אליעזר. כי ידוע כמה גדול כח המדה הזאת. עד שאמרו חז"ל בגמרא ר"ה דף י"ז: **כל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו**, שנאמר נושא עון ועובר על פשע וכו' ע"ש. ואיך אמרה הבת קול לא מפני שזה גדול מזה?

הנה ידוע כי ר' אליעזר היה שמותי היינו מתלמידי שמאי, והיה ס"ל להלכה כשמאי שצריך אדם להתנהג במדת הקפדנות לכבוד התורה, וע"כ לא היה מעביר על מדותיו. אולם ר' עקיבא היה מתלמידי הלל, והיה ס"ל כהלל שצריך להתנהג במדת הענוה. וע"כ היה מעביר על מדותיו. נמצא כי באמת לא היה ר' עקיבא גדול מר' אליעזר, אחרי כי כל אחד היה מתנהג לפי שיטתו כאשר נראה לו עפ"י התורה.

אמנם מה שאמרה הבת קול, כי לכך לא נענה ר' אליעזר, ור' עקיבא נענה וירדו גשמים מפני שזה מעביר על מדותיו, וזה אינו מעביר על מדותיו, הענין הוא כי הנה ידוע דרכי הנהגת הקב"ה עם בריותיו, להתנהג עמהם מדה כנגד מדה, וכמאמרם ז"ל שבת דף קנ"א: **כל המרחם על הבריות מרחמין עליו מן השמים**. וכן כל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו, ולזאת להתפלל על צרת הציבור ולבקש רחמים מלפניו יתייש לעבור על פשעם ולענות להם בעת צרתם, מסוגל לזה מי שהוא בעצמו מעביר על מדותיו, יתקבל תפילתו לרצון – מדה כנגד מדה כנ"ל.

ולזאת כאשר התפללו על הגשמים, הנה ר' עקיבא שמדתו היה בדרך הלל להיות מעביר על מדותיו, ע"כ נענה מן השמים מדה כנגד מדה. אכן ר' אליעזר שמדתו היה בדרך שמאי ולא היה מעביר על מדותיו, אם אמנם כי יקבל שכר הרבה גם על זה מה שהוא עושה רצון ה' יתייש לפי שיטתו. אולם כאשר סוף סוף לפי שיטתו לא היה מעביר על מדותיו, ע"כ אין זה מדה כנגד מדה לעבור על פשעי ציבור ולכך לא נענה. וזה שאמרה הבת קול: **לא מפני שזה גדול מזה, אלא שזה מעביר על מדותיו כו' לכך נענה מדה כנגד מדה.**

עכ"ד.

הנהגת מדה כנגד מדה מופיעה לראשונה בפסוקים הראשונים בתורה, כאשר ברא הקב"ה את עולמו וביום השישי כאשר כל הבראה עמדה על תילה, נאמר {בראשית א, לא} **וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה וְהִנֵּה טוֹב מְאֹד**;

נשאלת השאלה – ומה פירוש הדבר **"וְהִנֵּה טוֹב מְאֹד"**?

אומרים חז"ל {בראשית רבה, פרשה ט, אות יא} – **אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּר אַבָּא, הִנֵּה טוֹב מְאֹד, זֶה מִדַּת הַטוֹב. וְהִנֵּה טוֹב מְאֹד, זֶה מִדַּת הַפְּרָעוּת. וְכִי מִדַּת הַפְּרָעוּת טוֹבָה הִיא מְאֹד, אֲלָא שׁוֹקֵד עַל הַפְּרָעוּת הִיא אֲדָה לְהִבְיָאָה. אָמַר רַבִּי סִימוֹן בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּר אַבָּא, כָּל הַמְדוּת בְּטָלוּ, מִדֶּה כְּנִגְדַּת מִדֶּה לֹא בְּטָלָה. רַב הוֹנָא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹסִי אָמַר, מִתְחַלֵּת בְּרִיתוֹ שֶׁל עוֹלָם צָפָה הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁבַמְדָּה שְׁאָדָם מוֹדָד בָּהּ מוֹדָדִין לוֹ, לְפִיכֵן אָמְרוּ חֲכָמִים וְהִנֵּה טוֹב מְאֹד, זֶה מִדֶּה טוֹבָה.**

אם ככה, **"וְהִנֵּה טוֹב מְאֹד"** הכוונה להנהגה של ימדה כנגד מדה.

משיחותיו של הרה"ג הרב ברוך רוזנבלום שליט"א

אומה שעתידיים לקבל התורה שנמשלה למים, שנאמר "הוי כל צמא לכו למים". כנים, אמר הקב"ה: "יבואו כנים שנבראו מן העפר ויפרעו ממצריים שבקשו לאבד אומה שנמשלה לעפר, שנאמר "והיה זרעך כעפר הארץ וכו'". ערוב מהו? ערוב אריות ונמרים דובים זאבים ונחשים, אמר הקב"ה: יבואו חיות אלו ויפרעו מהם שבקשו לאבד אומה שנמשלה לחיות, שנאמר "גור אריה יהודה ... בנימין זאב יטרף ... דן גור אריה". דָּבָר, אמר הקב"ה יבוא דבר שממית ויפרע ממצרים שבקשו לאבד אומה שממיתין עצמן על קדושת השם ואומרים בתפלתם "כי עליך הורגנו כל היום". שחין, אמר הקב"ה יבוא שחין העולה מן הכבשן ויפרע מן המצריים שבקשו לאבד אומה העתידה למסור נפשם על קדושת שמים, ומי הם? חנניא מישאל ועזריה. ברד, אמר הקב"ה יבא ברד שהוא לבן ויפרע ממי שבקש לאבד אומה שאני עתיד ללבן עוונותיהם כשלג, שנאמר "כשלג ילבינו". ארבה, אמר הקב"ה יבא ארבה שנקרא חילי הגדול אשר שלחתי בכס, ויפרע מהם שבקשו לאבד אותם שנקראו חיילות, שנאמר "והוצאתי את צבאותי" ותרגמו 'חיילות'. חשך, אמר הקב"ה: יבא חשך שהוא מובדל מן האור, ויפרע ממצריים שבקשו לאבד אומה שהם מובדלים מן האומות שנקראו חשך, שנאמר "כי הנה החשך יכסה ארץ", ולא עוד אלא שמברכים שמי ואומרים "יוצר אור ובורא חשך". מכת בכורות, אמר הקב"ה אני יוצא בתוך מצרים בחצי הלילה ואפרע ממצריים שבקשו לאבד אומה שהם בני אברהם אוהבי שחלק עליהם לילה כדי לאבד אויביו, שנאמר "ויחלק עליהם לילה". ובשביל שהשליכו בני בכורי ליאור, הנה אנכי הורג את בנך בכורך.

לאחר הדברים האלה, נוכל לחזור לשאלתו של ר' יעקב סקלי - למה דוקא עשר מכות, לא פחות ולא יותר?

כדי להבין את הדברים, נעמוד על נק' א' וממנה נוכל להתחיל לבאר דבר נפלא ביותר:

בכל בוקר לפני פסוקי דזמרה, אנחנו אומרים: "ברוך שְׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם";

נשאלת השאלה – כמה פעמים מופיעה המלה 'ברוך' לפני ה'הָאֵל אֵב הַרְחֵמֵנוּ וכו'?"

בואו נקרא: "ברוך שְׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם. בְּרוּךְ הוּא. בְּרוּךְ אוֹמֵר וְעוֹשֶׂה. בְּרוּךְ גּוֹזֵר וּמְקַדֵּם: בְּרוּךְ עוֹשֶׂה בְּרֵאשִׁית, בְּרוּךְ מְרַחֵם עַל הָאָרֶץ. בְּרוּךְ מְרַחֵם עַל הַבְּרִיּוֹת בְּרוּךְ מְשַׁלֵּם שְׂכָר טוֹב לִירֵאָיו. בְּרוּךְ חַי לְעַד וְקַדֵּם לְנֶצַח בְּרוּךְ פּוֹדֶה וּמַצִּיל בְּרוּךְ שְׂמוֹ. בְּרוּךְ אֶתֶּה ה' אֱלֹהֵינוּ מְלִךְ הָעוֹלָם ... = "י"א פעמים, גם לבני עדות ספרד וגם לבני עדות אשכנז. ובנוסף ישנם כאן פ"ז תיבות.

בא ר' יעקב סקלי ואומר, אסור לומר יותר מעשר פעמים את המלה 'ברוך' בברכת 'ברוך שאמר'; חשבתי שרק הוא סובר כך, אבל לאחר שעיינתי בדברי הפוסקים, הבנתי שהוא לא היחיד שסובר כך;

כותב שבולי הלקט [אוי"ח סי' ז] – **וכתב ר' בנימין אחי נר"ו** בשם ה"ר מאיר נר"ו, בברוך שאמר יש עשרה ברכות קודם שיתחיל ברכת פסוקי דזמרה כנגד עשרה מאמרות שבהן נברא העולם, לפי שצריך לספר בשבחו של הקב"ה, כמו שאמר ר' שמלאי [ברכות לב, א]: לעולם יסדיר אדם שבחו של הקב"ה ואחר כך יתפלל, לפיכך מתחיל בבריאית העולם.

יום א' הוא שולח מברק ליהודי ושם הוא כותב לו "מחר אני מגיע אליך לארוחת בוקר"; היהודי התרגש מאד – הלך וקנה מכל הבא ליד, ערך את השולחן יפה והתכוון לבואו של הפריץ.

הפריץ מגיע בבוקר עם המשלחת שלו – מתיישב בשולחן, מתבונן ואומר: "מה, אין דג מלוח???" – איזה מין ארוחת בוקר זאת???" – תפס מקל, הכניס ליהודי מכות רצח ויצא החוצה עם כל המשלחת שלו, כאשר הוא משאיר את היהודי חבול בכל גופו על הרצפה.

לאחר שבוע, מקבל השכן של היהודי מברק מהפריץ – "מחר אני מגיע אליך לארוחת בוקר", מיד הלך השכן לאותו יהודי שכבר 'זכה' לביקורו של הפריץ אצלו בבית, ושאל אותו: "תגידי, מה הוא אוהב לארוחת בוקר?"

"דגים מעושנים"

הלך השכן וקנה דג מעושן בגודל כל השולחן!

למחרת בבוקר מגיע הפריץ ומתיישב על יד השולחן, מתבונן ואומר: "מה, אין גבינות???" – תפס מקל והכניס לו מכות רצח!

לאחר שבוע, מקבל א' השכנים האחרים מברק מהפריץ – "מחר אני מגיע אליך לארוחת בוקר" – הלך היהודי ושאל את שני השכנים מה הוא אוהב לאכול לארוחת בוקר; אמרו לו: "גבינות ודג מלוח"

"נו, ומה היה בביקור?", שואל אותם השכן. והם סיפרו לו את אשר אירע ☺

למחרת בבוקר מגיע הפריץ ורואה שאין שום דבר על השולחן מלבד מקל ☺ - "מה, לא אמרו לך שאני מגיע לארוחת בוקר???"

"הודיעו. אבל אתה לא באמת רוצה ארוחת בוקר, כי ארוחת בוקר הביאו לך לפני שבוע והכנסת לבעל הבית מכות. אז למה אני צריך לקנות ארוחת בוקר – תן מכות ותלך!" ☺

אותו הדבר המצרים – הם לא באמת חיפשו שבני ישראל יתפסו צרצרים או גיזקים, אלא הם רצו שלא נשב במנוחה!

ממשיך המדרש ואומר – בְּשֵׁעָה שֶׁהָיוּ מוֹזְגִין אֶת הַכּוֹס, מִתְמַלֵּא מִן הַצִּפְרָדְעִים, שְׁנֹאֲמַר: וְעָלוּ וַיֵּבְאוּ בְּבֵיתְךָ וְגו' וּבְמִשְׁאֲרוֹתֶיךָ ... כְּנִים לְמָה? שְׁשֵׁמוֹ אֶת יִשְׂרָאֵל מְכַבְּדִי [מנקה] חוֹצוֹת וְשׂוֹקִים, לְפִיכֵךְ נִהְפֵּד עֲפָרָם לְכְנִים, וְהָיוּ חוֹפְרִין אֶמְהָ עַל אֶמְהָ וְלֹא הָיָה שֵׁם עֲפָר, שְׁנֹאֲמַר: כָּל עֲפָר הָאָרֶץ הִיא כְּנִים. וַיַּעֲשׂוּ כֵן הַחֲרָטְמִים בְּלִטְיָהֶם. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: בְּלִטְיָהֶם, מִעֲשֵׂה שְׂדִים ... עָרֹב לְמָה? שֶׁהָיוּ הַמְצָרִים אוֹמְרִים לִישְׂרָאֵל, צָאוּ הֵבִיאוּ לָנוּ דָבָים וְאֲרִיּוֹת, כְּדֵי לְהִיּוֹת מְצָרִין בָּהֶם, לְפִיכֵךְ הֵבִיא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עֲלֵיהֶן חַיּוֹת מְעַרְבָבוֹת, שְׁנֹאֲמַר: וַיֵּבֵא עָרֹב כָּבֵד ... שְׁחִין, מִפְּנֵי שְׁשֵׁמוֹ יִשְׂרָאֵל לָחַם לָהֶם חֲמִין וְלָצֹנן לָהֶם צֹנִין, לְפִיכֵךְ לָקוּ בְּשָׁחִין, שֶׁלֹּא יִכְלוּ לִגְעַ בְּגוֹפָן ...

נשאלת השאלה – וכי המצריים עשו רק עשרה דברים ולכן לקו בעשר מכות?! מה עם זה שהם זרקו את הזכרים ליאור? ומה עם זה שהם שקעו ילדים באמת הבנין? – איפה המדה כנגד מדה כאן???

אומר בעל צרור המור – צפרדעים למה? אמר הקב"ה: יבואו צפרדעים שגידולם במים ויפרעו ממצריים שבקשו לאבד

משיחותיו של הרה"ג הרב ברוך רוזנבלום שליט"א

בהמשך אומר המדרש {שם אות י"ב} – **כף אחת עשרה זָהב, כנגד עשרה מאמרות שֶנֶבְרָא בָהֶם הָעוֹלָם, וְכַנְגָד עֶשֶׂר סְפִירוֹת בְּלִימָה, וְכַנְגָד עֶשֶׂר דְּוָרוֹת מֵאָדָם וְעַד נח, וְכַנְגָד עֶשֶׂר דְּוָרוֹת מִנֶּחֱ וְעַד אַבְרָהָם, וְכַנְגָד עֶשֶׂר הַדְּבָרוֹת, וְכַנְגָד עֶשֶׂר שְׁלִיטִים שְׁבָאָדָם, וְכַנְגָד עֶשֶׂר תּוֹלְדוֹת שְׁבַתוֹרָה, וְכַנְגָד עֶשֶׂר נְסִים שְׁנַעֲשׂוּ לְאַבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם וְעֶשֶׂר נְסִים עַל הַיָּם, וְכַנְגָד עֶשֶׂר בְּרִיתוֹת הָאֱמוּנוֹת בְּפָרְשַׁת מִילָה.**

נתחיל מהעשר הראשונים – 'עשרה מאמרות';

אומרת הגמרא {מסכת ר"ה לב, א} – **ר' יוחנן אמר: כנגד עשרה מאמרות** שאמר הקב"ה, **שבהן נברא העולם** בראש השנה. שואלת הגמרא: **הי נִינהו** אילו הן המאמרות שאמר הקב"ה כשברא העולם? הרי הן המאמרות הכתובים בתורה המתחילים במלת "ויאמר [אלהים]" הכתובים בפרשת בריאת העולם. אבל "ויאמר" **דבראשית תשעה הוּו** הרי המלה 'ויאמר' מופיעה בפרשת מעשה בראשית רק תשע פעמים!! מתרצת הגמרא: הפס' **בראשית** ברא אלהים את השמים **נמי מאמר הוא** גם הוא נחשב למאמר, **דכתיב** {תהילים לג-ו} **בדבר ה' שמים נעשו.**

אומר המדרש {בראשית רבה, פרשה יז, אות א} – **תנינן בעשרה מאמרות נברא העולם, ואלו הן (בראשית א, א): בראשית (בראשית א, ב): ורוח אלהים מרחפת (בראשית א, ג): ויאמר אלהים יהי אור (בראשית א, ו): ויאמר אלהים יהי רקיע (בראשית א, ט): ויאמר אלהים יקוו המים (בראשית א, יא): ויאמר אלהים תדשא הארץ (בראשית א, יד): ויאמר אלהים יהי מארת (בראשית א, כ): ויאמר אלהים ישרצו המים (בראשית א, כד): ויאמר אלהים תוצא הארץ (בראשית א, כו): ויאמר אלהים נעשה אדם. מנחם בר יוסי מוציא ורוח אלהים מרחפת, ומביא ויאמר ה' אלהים לא טוב היות האדם לבדו וגו'.**

וכנגד העשר ספירות הללו – אומר לנו המדרש [לעיל] – **"וכנגד עשר ספירות בלימה"** – פירושו, עשר ספירות שאין לנו מה לעשות איתם; ידוע לנו שישנן עשר ספירות שסימנן חג"ת נהי"ם – מה אנחנו יכולים לעשות איתם? שום דבר (אולי בספירת העומר אנחנו יכולים לכוון בכוונות הפשוטות). בפאן המעשי אנחנו לא יכולים לעשות איתם שום דבר.

"וכנגד עשרה שליטים שבאדם" – איזה שליטים ישנם באדם? שני מדרשים בענין;

אומר המדרש {ויקרא רבה פרשה ד, אות ד} – **עשרה דברים משמשין את הנפש, הושט למזון, והקנה לקול, והכבד לחמה, והראה לשתייה, המסס לטחון, והטחול לשחק, והקנה לשנה, והמרה לקנאה, והכליות מחשבות, והלב גומר, והנפש למעלה מכלם. אמר הקדוש ברוך הוא אני עשיתיך למעלה מכלן ואת יוצאת וגוזלת וחומקסת וחוטאת.**

"ועשרה נסים על הים" – אילו נסים?

כותב ר' עובדיה מברטנורא {אבות פ"ה מ"ד} – **ועשרה על הים.** אחד, ויבקעו המים. שני, שנעשה הים כמין אהל ונכנסו ישראל לתוכו ... שלישי, שנעשה קרקעית הים גבש בלא חמר וטיט ... רביעי, שקרקעית הים שדרכו בו המצריים שהיו רודפים אחרי ישראל נתחלחל ונעשה חמר וטיט ... חמישי, שהמים הנקפאים בקרקע הים לא היו חתיכה אחת אלא חתיכות קטנות, כעין לבנים ואבני הבגן מסדירים זה אצל זה ... ששי, שנתקשו המים הנקפאים ונעשו קשים כסלעים ... שביעי, שנגזר הים לשנים עשר גזרים כדי שיעברו כל שטט ושבת בדרך אחד לבדו, והינו

א"כ למה אסור לומר י"א פעמים 'ברוך'!! כי כל 'ברוך' מכוון כנגד מאמר א' שבו נברא העולם – והרי העולם נברא בעשרה מאמרות ולא באחד עשרה.

כותב **התולעת יעקב** {סוד פסוקי דזמרה} – וראיתי באור זרוע כי שבח זה תקנוהו אנשי כנסת הגדולה על פי פתקא שנפלה מן השמים ומצאוהו כתוב בה ויש בו פ"ז תיבות, וכן כתוב בספר היכלות, והסימן "ראשו כתם פ"ז" "שיה"ש ה, יא, והמוסיף או גורע ממספר זה טועה וסותר הכוונה המכוונת בו כי כן קבלו אנשי הקבלה שבח זה צריך לאמרו מעומד, לרמוז שהוא כנגד הצורה העליונה ה"ד {ישעיה ו, ב} שרפים עומדים ממעל לו, לכן בכל ארץ אשכנז וצרפת אומרים שבח של ברוך שאמר בעמידה, כך קיבלו מן החסידים הראשונים ואנשי מעשה שהיו אומרים אותו בעמידה.

בא השל"ה הקדוש ומרגיע את העניינים ואומר, שני 'ברוך' אין להם קשר למאמרות – בהתחלה ובסוף; בהתחלה נאמר "ברוך הוא" ובסוף נאמר "ברוך שמו" – שני אלה לא נחשבים למאמר, היות והם לא צורת פועל כגון "ברוך אומר ועושה". **ברוך גוזר ומקים. ברוך עושה בראשית וכו'.** "ברוך הוא" – "ברוך שמו" אלו דברי שבח לקב"ה, שהרי אומרים בכל ברכה והזכרה "ברוך הוא – ברוך שמו".

נשאלת השאלה – אם נוריד את שני ה'ברוך' האלה, נישאר עם תשע וזה עדיין לא טוב, שהרי בעשרה מאמרות נברא העולם ולא בתשעה?

בפרשת נשא, עוסקת התורה בקרבנות הנשיאים, כאשר היא מציינת כל נשיא בפני עצמו – {במדבר ז, יב} **ויהי המקריב ביום הראשון את קרבנו נחשון בן עמינדב וגו' {ג} וקרבנו קערת כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש שניהם מלאים סלת בלולה בשמן למנחה – וכך חוזרת התורה בכל נשיא ונשיא;**

ידוע שהתורה מקצצת במילים איפה שרק אפשר. לעומת זאת כאן, התורה מאריכה בפ"ט פסוקים בענין הנשיאים, והשאלה שנשאלת היא – למה? אם כולם הביאו את אותו קרבן, בשביל מה להאריך כ"כ?

אומר המדרש, האריכות בפסוקים היא משום שכל נשיא, היתה מחשבתו שונה משל חברו בשעת הבאת הקרבן – לא מה שחשב נחשון בן עמינדב חשב אליאב בן חלן; ניקח דוגמא מהפס' **"קערת כסף אחת שלשים ומאה משקלה"**;

אומר המדרש {במדבר רבה, פרשה יד} – **שלשים ומאה משקלה, כנגד מאה ושלשים שנה שפרש [אדם הראשון] מן האשה ולבסוף הוליד לשת שהיא היה ראש תולדותינו¹³ ... שלשים ומאה משקלה, כשירד יעקב למצרים בשביל יוסף בן מאה ושלשים שנה היה, שנאמר (בראשית מז, ט): ויאמר יעקב אל פרעה ימי שני מגורי שלשים ומאת שנה¹⁴ ... שלשים ומאה משקלה, לפי שהיתה [יוכבד] בת מאה ושלשים שנה בעת שנולד משה¹⁵.**

¹³ שם אות יב.

¹⁴ שם אות ה.

¹⁵ פרשה י"ב אות כ.

ע"פ הדברים האלה, נוכל להבין כעת למה חומש בראשית לא נגמר, אלא ממשיך בחומש שמות – ולמה? פשוט מאד. כי עשרת המאמרות לא נגמרו עדיין, אלא נגמרו רק לאחר עשרת המכות; ועשרת המכות לא נגמרו, אלא רק לאחר עשרת הדברות. ממילא, הכל זה מעין 'חבילה אחת' שנקראת 'מכות מצרים'.

כאשר ברא הקב"ה את עולמו, אף א' לא ראה זאת. יש לנו קבלה לזה ממה שנכתב בתורה ע"י משה רבינו ע"ה מפיו של הקב"ה – {בראשית א, א} **בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ** ... ביום השני {שם ז} **וַיַּבְדֵּל בֵּין הַמַּיִם אֲשֶׁר מִתַּחַת לְרַקִּיעַ וּבֵין הַמַּיִם אֲשֶׁר מֵעַל לְרַקִּיעַ** ... ביום השלישי {שם ט} **וַיִּקּוּ הַמַּיִם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם אֶל מְקוֹם אֶחָד וַתֵּרָאֵה הַיַּבְשָׁה** ... ביום הרביעי תלה את המאורות ... ביום החמישי ברא את העופות ואת הדגים וביום השישי ברא את הבהמות ואת האדם; כשהאדם הראשון נברא, כל הבריאה היתה מוכנה. מה שנותר לו היה רק להתפלל לגשמים והכל צמח; אמר הקב"ה: "עד עכשיו לא ראית את המאמר. כעת במכות מצרים, אני הולך לעשות בנין של עולם חדש!" – פירוש, במצרים – מרכז הכפירה שלא הכירו בה', אמר הקב"ה: "אביא עליהם עשר מכות בדיוק – המקבילים לעשרת המאמרות שבהם נברא העולם!" – פירוש, כל מכה הוצמדה למאמר א' – איך זה מתחבר?

כותב ר' יעקב סקלי – דם היה בכח "יקוו המים וגו'", ועל כן אמר בו נטה ידך על מימי מצרים וגו'. **צפרדע** היה בכח מאמר "ישרצו המים שרץ וגו'", ועל כן אמר בה "ושרץ היאור צפרדעים וגו'". **כינים** היו בכח מאמר "תדשא הארץ דשא וגו'", שכל שיוציא מן הארץ דק נקרא דשא, ועל כן אמר בהם "נטה את מטך והך את עפר הארץ וגו'". **ערוב** היה בכח מאמר "תוצא הארץ נפש חיה למינה בהמה ורמש וחיתו ארץ", וזה האות נעשה ע"י השם 'ית' לבדו ולא ע"י משה ואהרן, מפני בעלי חיים וחשיבותם, אלא כמו שנאמר במאמר אחר, "ויאמר אלקים תוצא הארץ נפש חיה וגו', "ויעש אלקים את חית הארץ וגו'", אמר בערוב כן, "ויעש ה' כן ויבא ערוב כבד וגו'". **דָּבָר** היה בכח מאמר "יהי מאורות וגו'" וכבר זכרנו למעלה כי סיבת ההויה וההפסד הם המאורות, והדָּבָר הוא הפסד ההויה ועל כן כתיב 'מארת' חסר. ובדין היה שתהיה זאת המכה חלה בכל בעלי חיים ואפילו במין האנושי אלא שהוא ית' מנעה מפרעה וכל מצרים כדי להראותם את כחו דכתיב "ואך אותך ואת עמך בדבר ותכחד מן הארץ ואולם בעבור זאת העמדתך וגו'". וגם זאת המכה נעשית על יד השם 'ית' לבדו בעבור זאת ונאמר בה גם כן "ויעש ה' את הדבר הזה ממחרת וימת כל מקנה מצרים, כמו שנאמר אחר מאמר 'יהי מארת' "ויעש אלקים את שני המאורות וכו'". **שחין** היה בכח מאמר "ויאמר להם אלקים פרו ורבו וגו'", ענין שהוא בא מכח התולדה וליחות הגוף, גם השחין מכח התולדה הוא בא וליחות הגוף על כן נאמר בשחין 'פורח' ומתרגמין סגי והוא מלשון פרו ורבו פושו וסגו, וכח הרבייה הוא הפועל, והיה סיבת השחין על ידי פיח הכבשן שהוא פועל האש כי כן הוא כח השחין ליחות שרופות שרפם החום הטבעי. **ברד** היה בכח מאמר "יהי רקיע בתוך המים", והרקיע אינו כי אם מים שנקרשו וכן אמרו רז"ל {ב"ר ד, ב}: בשעה שאמר הקב"ה יהיה רקיע בתוך המים גלדה טיפה האמצעית ונעשו שמים, ועוד אמרו {חגיגה יב.} מאי שמים? שם – מים, רבא אמר: לחים היו שמים ביום ראשון ובשני קרשו, שנאמר יהיה רקיע יתחזק הרקיע. ובידוע הוא שכל דבר שהוא לח אי אפשר שיתחזק ויתיבש אלא בכח החום החזק, ואם כן במאמר 'יהי רקיע' שבו נקרשו המים האמצעים ונתחזקו ונתיבשו, היה כח המחזק והמיבש עד שנעשו שמים.

דכתיב {שם קלו} לגזור ים סוף לגזרים. שמיני, שקפאו המים כספיר ושהם וזכוכית, כְּדִי שִׁירָאוּ הַשֶּׁבֶטִים אֵלוּ אֶת אֵלוּ, שְׁעָמוּד הָאֵשׁ הָיָה מְאִיר לָהֶם, וְזָהוּ שְׁנַאֲמַר {שם יח} חִשְׁכַת מִים עָבִי שְׁחָקִים, כְּלוֹמַר קְבוּץ הַמַּיִם הָיָה כְּעָבִי שְׁחָקִים כְּעָצָם הַשָּׁמַיִם לְטָהַר. תְּשִׁיעִי, שְׁהִיוּ יוֹצְאִים מִמֶּנּוּ מִים מִתּוֹקִים שְׁהִיוּ שׁוֹתִים אוֹתָם, וְזָהוּ שְׁנַאֲמַר נוֹזְלִים. עֲשִׂירִי, שְׁלֹאֲחַר שְׁשָׁתוּ מֵהֶם מֵה שְׂרָצוּ, הַנּוֹתָרִים מֵהֶם הָיוּ נִקְפְּאִים וְנִעְשִׂים עֲרָמוֹת, דְּכָתִיב {שְׁמוֹת טו} נִעְרְמוּ מִים נִצְבּוּ כְמוֹ גֵד נוֹזְלִים.

א"כ מצינו עשרה דברים שבתוכם עשרה דברים נוספים, שביחד מרכיבים את ה – "כף אחת עֶשְׂרֵה זָהָב מְלֹאָה קִטְרוֹת".

בא הספר מנחת אליהו ומביא דברים שמובאים בספר רזיאל המלאך¹⁶;

בפרשת שבוע שעבר קראנו בתורה: {ג, יג} **וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל הָאֱלֹהִים הֲנֵה אֲנֹכִי בָּא אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתִּי לָהֶם אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם שְׁלַחְנִי אֵלֵיכֶם וְאָמְרוּ לִי מַה שְּׁמוֹ מַה אָמַר אֱלֹהִים: {יד} **וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל מֹשֶׁה אֲהִיָּה אֲשֶׁר אֲהִיָּה וַיֹּאמֶר כֹּה תֹאמַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲהִיָּה שְׁלַחְנִי אֵלֵיכֶם;****

כותב הספר רזיאל המלאך – באמרו אהי"ה אשר אהי"ה גם הם אהי"ה לעשר דברות התורה אהי"ה לעשר ספירות, אהי"ה לעשר מכות במצרים. ובעלי הקבלה מזכירים אותו בשם אהי"ה המרעיש את כל העולם כולו עשרה של תורה עם עשר מאמרות ועם עשרה של מצרים והאמת בו תלוי הכל ותגעש ותרגש הארץ והוא כאמרו "ואשמע אחרי קול רעש גדול" ... ועוד כתיב "זה שמי לעולם וזה זכרי לדר דר" כי בו חתם הגבורות וכל הקדושות וכל מצות התורה וכל הכחות אשר הו"ה בהם כאשר פרשו חכמי הקבלה היה והוה ויהיה; היה בסוד חתום בעשרת הדברים והו"ה חתום לעשרה מאמרות ויהיה נחתם בעשרה מכות לעולמי עולמים ...

פירוש הדבר, מחבר רזיאל המלאך ג' פעמים "אהיה" כנגד עשרה מאמרות, עשרת המכות ועשרת הדברות.

אם אלה פני הדברים, נוכל להתחיל ולהבין מה מונח כאן:

כותב השפת אמת {וארא שנת תרל"ו} – **וידבר אלקים כו' ויאמר אליו אני ה' כו' {ו, ג}. במדרש** {שמו"ר ו, א} **התחיל במדת הדין, וראה שבשביל צער ישראל דיבר, חזר למדת הרחמים כו'.** אשר חכמים יגידו, ושמענו מרבתינו ז"ל: כי יציאת מצרים היה תיקון כל מעשה בראשית, וכלל הדברים – שבאמצעות עשר מכות נתקנו עשרה מאמרות, ונעשה אחר כך עשרת הדברות.

אשר על כן, כמו שמצינו בראשית הבריאה עלה במחשבה לפניו לבראותו במדת הדין, וראה שאינו מתקיים, חזר ושיתף עמו מדת הרחמים (פסיקתא רבתי מא, ב). כמו כן נעשה בגאולה זו, **התחיל במדת הדין ושיתף מדת הרחמים.**

¹⁶ **ברוך שאמר:** כמעט בכל בית נמצא הספר הזה – אבל סגור מאחורי סורג ובריח ללא חשש חמץ ☺; בדרך כלל שמים אותו לשמירה בתיק/מעל הדלת/ בעגלה של התינוק וכו'; ישנה שמועה שאסור ללמוד בספר הזה – אבל סביר להניח שאין לכך שום יסוד, והראיה ששר התורה מרן הרב חיים קנייבסקי כתב פירוש על הספר. היה לי חבר, שהשווער שלו נתן לו ש"ס מטריה. אז הוא שאל אותו: "בשביל מה המטריה?"; אמר לו השווער: "את הש"ס אני לא יודע אם תפתח אי פעם. אבל את המטריה בטוח תפתח!" ☺

משיחותיו של הרה"ג הרב ברוך רוזנבלום שליט"א

שהוא ויאמר אלהים תדשא הארץ {שם יא}, וזהו שריחם על הבריות שהכין להם דשאים לאכול. **ברוך מעביר אפלה ומביא אורה** כנגד מאמר ששי שהוא ויאמר אלהים יהי מאורות ברקיע השמים להאיר על הארץ {שם יד, טו}, שעד עתה לא נתלו המאורות ברקיע. **ברוך משלם שכר טוב ליראייו** כנגד מאמר שביעי שהוא ויאמר אלהים ישרצו המים שרץ נפש חיה {שם כ}, וכתוב בו {שם כא} ויברא אלהים את התניינים הגדולים, תניינים כתיב, ודרשו רבותינו {ב"ב עד, ב} שהוא לוייתן וכן זוגו שבראם זכר ונקבה והרג את הנקבה ומלחמה לצדיקים, שאם יפרו וירבו לא יתקיים העולם לפניהם. **ברוך שאין לפניו עולה ולא שכחה ולא משוא פנים ולא מקח שוחד** כנגד מאמר שמיני שהוא ויאמר אלהים תוצא הארץ נפש חיה למינה {שם כד}, כלומר **שארין לפניו עולה** שאינו רוצה שיזקק מין לשאינו מינו. **ולא שכחה** על המינים ההולכים לשאינם מינם, שאינו שוכח לפרוע להם את דינם, ועל כן יהיו יראים ללכת לשאינו מינם. **ולא משוא פנים** שהרי אומר עץ פרי עושה פרי למינו, ואילו לא היה מצוה רק לחיות ולבהמות היה דומה למשוא פנים. **ולא מקח שוחד** מהמשנים את גזרותיו. **ברוך אל חי לעד וקיים לנצח** כנגד מאמר תשיעי שהוא ויאמר אלהים נעשה אדם בצלמנו כדמותנו וגוי' {שם כו}, שכיון שלעולם כל אדם נברא בצלם ודמות הבורא, הוא עדות וראיה שהבורא חי וקיים לעד ולנצח נצחים, שאם לא כן היו משונים בני אדם לכמה פנים ולדמות אחר. **ברוך אתה י"י אלהינו מלך העולם המלך הגדול והקדוש האב הרחמן מהולל בפי עמו** כנגד מאמר עשירי שהוא {שם כח} ויאמר להם אלהים פרו ורבו ומלאו את הארץ וכבשוה. נמצאו שכל בני אדם חייבין להללו ולשבחו ולפארו יותר מכל בריותיו, שהאדם הוא השליט על כל שאר הבריות. הרי כאן רמז לעשרה מאמרות. ומה שאומר אחר כך {שם כט} ויאמר אלהים הנה נתתי לכם את כל עשב זורע זרע, זה אינו מאמר של צווי אלא בא להתיר להם כל עשב לאכלה.

אם אלה הדברים, נוכל לסיים בדבריו של בעל **צורר המור** ;

נאמר כולנו בליל שבת את סדר הקידוש: **וַיְכַלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל צְבָאָם: וַיְכַל אֱלֹהִים בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה ... סְבְרֵי מְרֻנָּן ... בְּרוּךְ אַתָּה ה', אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְרָצָה בְּנוֹ, וְשִׁבֵּת קִדְּשׁוֹ בְּאַהֲבָה וּבְרִצּוֹן הַנְּחִילָנוּ, זָכְרוֹן לְמַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית, תְּחִלָּה לְמִקְרָאֵי קִדְּשׁ, זָכָר לִיצִיאַת מִצְרַיִם**"

נשאלת השאלה – מה קשור פה "זָכָר לִיצִיאַת מִצְרַיִם", שהרי עצם שמירת השבת היא הודאה על כך שהקב"ה ברא את העולם בששה ימים וביום השביעי שבת?

אומר צורר המור – ולכן אנו אומרים בכל הדברים זכר ליציאת מצרים שהוא כמו זכר למעשה בראשית, ולפי שידוע שהעולם נברא בעשר מאמרות ... ופרעה כפר בכולם ראוי היה שילקוהו בעשר מכות כנגד י" מאמרות שבהם נברא העולם ...

כעת נוכל להבין – יש לנו עשר פעמים 'בְּרוּךְ' בתפלת 'ברוך שאמר', כנגד עשרה מאמרות – שיצאו החוצה בעשר מכות מצרים, ומה שנשאר לנו זה עשרת הדיברות שאותן נראה בשיעור הבא בע"ה.

ועל כן אמר בברד "נטה את ידך על השמים וגוי' ויהי ברד ואש מתלקחת בתוך הברד ואש מתלקחת בתוך הברד, שכך היו מעשה שמים, ועוד אמרו {חגיגה שם} מאי שמים? אש ומים, היינו דכתיב {איוב כה, ב} עושה שלום במרומו. **ארבה** היה בכח מאמר בראשית, כי בראשית מאמר הוא. ומה היה בכחו, ורוח אלקים מרחפת על פני המים, ועל כן נאמר בארבה "ורוח הקדים נשא את הארבה", הרוח הקדמון שהיה במאמר בראשית, וכן בסילוקו נאמר "ויהפוך ה' רוח ים חזק מאוד וישא את הארבה וגוי'". **חשך** היה בכח מאמר "יהי אור ויהי אור ויבדל אלקים בין האור ובין החשך", והבדיל האור מן החשך, וכאלו אמר "ויאמר אלקים" לחשך יתחלק ויהיה ממנו קצתו אור וקצתו חשך, ונשתמש על התכונה הזאת שלשת ימים עד שנתלו המאורות ברביעי, ועל כן נאמר בחשך ויהי חשך אפילה בכל ארץ מצרים שלשת ימים וגוי'. וכשם שהיה חלוק בשלשת ימי בראשית מקצתו חשך ומקצתו אור והיה מובדל, כך היה במצרים חלוק ומובדל ולכל בני ישראל היה אור במושבותם. וזהו שאמרו רז"ל {שמו"ר יד, ב}: מהיכן היה החשך שהביא על מצרים? ר' נחמיה אומר: מחשך של גיהנום הביאו, ואמרו על וחשך על פני תהום, זה גיהנום. **מכת בכורות** היתה בכח מאמר "ויאמר אלקים נעשה אדם וגוי' שהיה בכורו של עולם וראשית חלתו, וכמו שהיה כח המאמר לעשות בריה חשובה ונכבדת מכל הבריות שבעולם השפל והשליטו על כל הנבראים, כך פעל אותו מאמר להפסיד כל חשוב ונכבד מן הנבראים, כי סיבת ההויה בדבר ההוה הפסדו כמו שאמרנו.

הרי אלו עשר מכות יוצאות מכח עשר מאמרות. ואע"פ שלא היו על סדר המאמרות כי רצה הקב"ה לבוא עליהם בתכסיסי מלכות, שכשהמלך בא להילחם על המדינה בתחילה הוא סותם להם מעינות ומונע מהם המים וכו' כדאיתא במדרש {תנחומא בא ז} וזהו אות המלך. ועל כן נקראו אותות שכל המציאות הוא אותות השם ית' וסימניו.

כתוספת למה שאמרנו, אצל ה'בלאדים' בתפלת 'ברוך שאמר' מופיעה עשר פעמים המלה 'בְּרוּךְ'¹⁷ וז"ל: **"בְּרוּךְ שִׁאֲמַר וְהָיָה הָעוֹלָם, בְּרוּךְ הוּא, בְּרוּךְ אוֹמֵר וְעָשָׂה, בְּרוּךְ גּוֹזֵר וּמְקַיֵּם, בְּרוּךְ מוֹשִׁיעַ וּמְרַחֵם, בְּרוּךְ מְרַחֵם עַל הָאָרֶץ, בְּרוּךְ מְרַחֵם עַל הַבְּרִיּוֹת, בְּרוּךְ מְעַבֵּיר אֶפְלָה וּמְבִיא אוֹרָה בְּרוּךְ מְשַׁלֵּם שְׁכָר טוֹב לִירְאָיו, בְּרוּךְ שֹׁאֵן לְפָנָיו: לֹא עֲנָה וְלֹא שָׁכַח, לֹא כָּזַב וְלֹא מְרַמֶּה, לֹא מְשׂוֹא פָּנִים וְלֹא מְקַח שֹׁחַד בְּרוּךְ אֵל חַי לְעַד וְנִקְמָם לְנֶצַח ..."**

בא האבודרהם ואומר {פרק ח', סדר פסוקי דזמרה והקדיש} – ותמצא כי יש בברכה זו רמז לעשרה מאמרות שבהם נברא העולם. כיצד, **ברוך שאמר והיה העולם ברוך הוא** זהו כלל לכל העשרה מאמרות. **ברוך עושה בראשית** כנגד מאמר ראשון שהוא בראשית ברא אלהים {בראשית א, א}. **ברוך אומר ועושה** כנגד מאמר שני שהוא ויאמר אלהים יהי אור {שם ג}, ולכך אמר אומר ועושה שנאמר ויהי אור. **ברוך גוזר ומקיים** כנגד מאמר שלישי שהוא ויאמר אלהים יהי רקיע בתוך המים {שם ו}, וזהו שגזר שלא יתערבו המים, ומקיים שנאמר {שם ז} ויעש אלהים את הרקיע ויבדל בין המים. **ברוך מרחם על הארץ** כנגד מאמר רביעי שהוא יקוו המים מתחת השמים אל מקום אחד ותראה היבשה {שם ט}, וזהו שריחם על הארץ שתהא נגלית ולא יכסוה המים. **ברוך מרחם על הבריות** כנגד מאמר חמישי

¹⁷ **ברוך שאמר**: שמכוונים כנגד עשרה מאמרות שבהם נברא העולם (כדברי ר' יעקב סקלי).

ברוך שאמר

משיחותיו של הרה"ג הרב ברוך רוזנבלום שליט"א

שבת שלום!

